

PRIVAT EIERRETT TIL BEITE, ROVDYR, SAUEHOLD OG REINDRIFT

Av

Normann Aanesland og Olaf Holm

**Institutt for økonomi og samfunnsfag
Norges landbrukshøgskole**

FORORD

Rapporten er utarbeidet ved Institutt for økonomi og samfunnsfag ved Norges landbrukshøgskole. Den er resultatet av et samarbeid mellom professor Normann Aanesland og forsker Olaf Holm. Rapporten er et av mange bidrag som vil bli lagt til grunn for arbeidet med en ny Stortingsmelding om rovdyr. Direktoratet for naturforvaltning har finansiert prosjektet.

Ås-NLH, desember 2002

Normann Aanesland

Olaf Holm

Forsidebilder:

Rein: Gaute Risdal

Sauebilde: Finn Måge

Bjørnebilde: Staffan Widstrand

INNHALDSFORTEGNELSE

	side
1. Innledning	4
2. Rovdyrkonflikten	4
3. Beiterett	5
4. Teori for optimal tilpassing av rovdyrbestandene	8
5. Problemstilling	10
6. Tidligere utredning om å integrere rovdyrforvaltning i jordbrukspolitikken	14
7. Valg av modellområde og vårt datagrunnlag	17
8. Saueholderes holdninger til rovdyrforvaltningen	18
9. Betaling for beiteretten	24
9.1 Årlig betaling per vinterfôret sau for beiteretten	26
9.2 10 års kontrakt for å ha rovdyr i beiteområdene	27
9.3 Salg av beiterett for all framtid	27
9.4 Omregning fra betaling per vinterfôret sau til betaling per dekar beiteareal	27
9.5 Oppsummering av sauebøndernes krav til betaling for rovdyr i beiteområdet	28
10. Reindrift	29
10.1 Utvikling i reindriftnæringen	30
10.2 Erstatning av rovdyrskader i reindriftnæringen	31
10.3 Registrering av antall rovdyr	31
10.4 Utbetaling for rovdyrene	32
10.5 Erfaringer med den ”svenske modellen”	33
10.6 Tilpassing av den ”svenske modellen” til norsk reindriftnæring	33
11. Samlet vurdering	35
11.1 Dagens forvaltningssystem bør endres	35
11.2 Privat eiendomsrett, bedre ressursutnyttning	36
11.3 Alternative forvaltningssystemer	37
11.4 Prøveprosjekt med betaling per vinterfôret sau	37
12. Litteratur som har betydning for dette prosjektet	39

VEDLEGG

- Vedlegg I Saueholderes holdninger og prioriteringer i rovdyrforvaltningen
- Vedlegg II A Betaling per vinterfôret sau for å ha rovdyr i Hedmark
- Vedlegg II B Betaling per vinterfôret sau for å ha rovdyr i Nordland
- Vedlegg II C Kostnader med rovdyr i Hedmark vurdert opp mot forvaltning av sau
- Vedlegg II D Kostnader med rovdyr i Nordland vurdert opp mot forvaltning av sau
- Vedlegg III A Betaling per vinterfôret sau i beiteområdet jfr. kontrakt på 10 år, Hedmark
- Vedlegg III B Betaling per vinterfôret sau i beiteområdet jfr. kontrakt på 10 år, Nordland
- Vedlegg IV A Engangsbetaling for salg av beiterett i Hedmark
- Vedlegg IV B Engangsbetaling for salg av beiterett i Nordland
- Vedlegg V A Kostnader med reinforvaltning i Nordland i forhold til rovdyr i år 2001
- Vedlegg V B Kostnader med reinforvaltning i Finnmark i forhold til rovdyr i år 2001

1. INNLEDNING

Beite i skog, fjell og annen utmark er en viktig ressurs. Beiteretten kan tilhøre grunneier eller den kan være en rettighet (servitutt) som eies av andre enn grunneieren. Flere gårdsbruk har beiterett i private og offentlige allmenninger. Tidligere beitet alle grassetende husdyr i skog, fjell og annen utmark. Utmarksbeite er fortsatt nyttet av sau og tamrein. Økonomien i sauenæringen er dårlig. Sauene beiter i utmarka uten gjeting og daglig tilsyn. Sauenæringen har utnyttet marginale ressurser, bygninger, arbeidskraft og arealer med lav alternativverdi. Sauehold er hovedsakelig en driftsform på deltidbruk og den er viktig for å opprettholde spredt bosetting i distriktene. Reindriftnæringen danner grunnlaget for en særpreget samisk kultur. Beite til rein i samiske områder er ikke en individuell eiendomsrett, men det er en kollektiv rett knyttet til de som driver med reindrift. Driftsforholdet i sauenæringen og reindriftnæringen har blitt endret i store deler av landet etter at bjørn, jerv og ulv ble totalfredet på 1970 tallet. Norge har senere inngått internasjonale avtaler som Washingtonkonvensjonen (CITES) av 1976, Bernkonvensjonen av 1986 og Biodiversitetsloven av 1993. Disse avtalene understreker det offentlige Norges ønske om å ta vare på rovdyrene. Rovdyrerstatningen til sauebøndene og reineiere betales ut på bakgrunn av dokumentert skade. Men mange husdyreiere mener at rovdyra truer både næringsinntekt og bosetting.

2. ROVDYRKONFLIKTEN

I store deler av landet ble bjørn, ulv, jerv og gaupe utryddet. Tilbakeføring av rovdyrene har skapt konflikter. Hensikten med dette prosjektet er å komme med forslag til et forvaltningssystem som reduserer konfliktene slik at de store rovdyrene igjen kan bli en naturlig del av vår fauna. Under gjeldene forvaltningssystem er konflikten mellom de som ønsker å ha store rovdyr og de som vil bekjempe rovdyrene svært stor. Dagens forvaltningssystem bidrar til dette. Konflikten oppstår mellom på den ene siden offentlige forvaltere, miljøvernorganisasjoner og en urban del av befolkningen som ønsker å ha rovdyr og på den andre siden bygdebefolkningen bestående av grunneiere, jegere, husdyrholdere og andre som forteller at rovdyr er problematisk og føler at de virker truende i deres nærmiljø. Det som kjennetegner konflikten er at de skadelidende er mot rovdyr. De som er for rovdyr har mindre kontakt med rovdyra. De har ingen ulemper og blir heller ikke belastet med utgiftene for å dekke skadene og problemene som rovdyr medfører. For å forstå den motvilje mot rovdyr som det er i mange bygder, så er det viktig å tenke over det som har skjedd

tidligere. I bygdene er det enda noen som husker historier, som deres forfedre har fortalt, om hvordan de drepte ulv og bjørn. I kampen for å livnære seg med husdyrhold og jakt, ble det gjort en betydelig innsats for å rydde ut bjørn, ulv, gaupe og jerv. Rovdyr var som ugrass, noe som måtte bekjempes for å kunne høste det som hadde verdi. Fra midten av 1800-tallet og frem til like før andre verdenskrig, ble de store rovdyrene nesten utryddet. Det var en kollektiv oppgave som ble støttet av det offentlige. Folk gikk "mann av huse" for å drepe bjørn og ulv. I dag har det offentlige endret sin holdning. I enkelte bygder er det mange som er plaget av rovdyr og de mener at det offentlige forvaltningssystemet er deres bitreste motstandere. For politikere er rovdyrforvaltningen blitt et stort problem. Det er interessant å merke seg at det ble satt i gang felling av ulv like foran sist Stortingsvalg. Store summer med offentlige midler blir brukt til å dekke rovdyrskader, forebyggende tiltak og administrasjonskostnader. Hovedprinsippet som dagens system bygger på er dårlig. Dagens erstatningssystem baserer seg på at eier får erstattet tap og følgekostnader med husdyr når det er sannsynliggjort at husdyra er tatt av rovdyr. Erstatningsbeløpet gis etter sats for grunnverdien per sau fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning. Denne fastsettes på bakgrunn av slakteverdier og priser for gjeldende tapsår. I tillegg kan det gis erstatning for følgekostnader både for enkelt dyr og for besetningen. Forvaltning av rovdyrene har ikke lagt til grunn de rettighetene som bøndene har til utmarksbeite. Det offentlige betaler ikke for redusert beiteverdi, men for den skaden rovdyra gjør. Det er et negativt incitamentsystem hvor det betales for de uønskede virkningene av å ha rovdyr. Alternativet er at de som har beiterett får betaling for at det er rovdyr i beiteområdet. Men det innebærer også at de som eier beiteretten må være villig til å bære en større risiko ved å ha rovdyr i beiteområdet og selv bære tap av dyr på beite.

3. BEITERETT

Den engelske økonomen og juristen, nobelprisvinner Ronald Harry Coase har lært oss at grunnen til at det oppstår problemer med å utnytte ressursene ofte er uklar eiendomsrett (Coase 1992). Det er dette som er tilfellet med fiske i havet, forurensing, naturvern osv. Det er lett å påvise at forvaltningen blir dårlig når det ikke er privat eiendomsrett som sikrer fornuftig ressursbruk. Med utgangspunkt i Coase, vil vi hevde at en klarlegging av eierrettigheter vil være ønskelig for å få til et bedre forvaltningssystem. Coase-teoremet postulerer at innføring av eiendomsrett er nødvendig for å få en fornuftig tilpassing (pareto-optimal løsning). Blir eiendomsretten til beite og dermed til å ha rovdyr fastlagt, kan de som

ønsker at det skal være rovdyr i et beiteområde betale for det. Hvem som bør ha eierretten sier Coase-teorem ikke noe om. Det er et juridisk og et politisk spørsmål.¹ Vi mener at en juridisk kan argumentere for at det er de som eier beiteretten som også har retten til å avgjøre om det skal være rovdyr eller ikke i beiteområdet. I tillegg til det, er det logisk at de som eier beite for husdyr og hjortevilt og bærer kostnadene med å produsere rovdyrkjøtt, også har retten til rovdyrene. Et visst omfang med rovdyr som skal oppholde seg i et nærmere bestemt geografisk område kan ”tilbys” og ”selges” av de som har rettighetene og betales av de som vil ha rovdyr der.

Grunnlaget for beiteretten er eiendomsretten. Beiteretten er en del av den totale eiendomsretten. Dette gjelder enten eiendommen er i eneeie eller sameie. I tillegg kan andre enn eierne ha beiterett ut fra avtaler, hevd eller ved ”alders tids bruk”. I senere tid har det også dukket opp noe som blir kalt for streifbeite. Det vil si at en kan slippe dyra på egen eiendom og la dyra streifbeite over på andre sin eiendom. Denne retten står likevel ikke sterkt i norsk rettstradisjon og ser vel ut til å være på vei ut.

I mange tilfeller reflekterer ”alders tids bruk” – på samme måte som hevd – en ikke ordentlig dokumentert rett (Falkanger 2000). Det kan være situasjoner hvor det med rimelig sikkerhet avdekkes at det finnes noen slik underliggende rett, og da tvinges man til å ta standpunktet til spørsmålet om ”alders tids bruk” kan være ervervsgrunnlag. ”Alders tids bruk” har tidligere vært brukt for å avklare rettigheter i ulike allmenninger. I flere dommer har Høyesterett slått fast at det opprinnelig var allmenningens rett til grunn, men på grunn av ”alders tids bruk” og hevd har rettigheter gått over til andre. Frihevd er for eksempel brukt i forbindelse med beiterett og fiskerett. Har en for eksempel fiskerett i et vann, kan fiskeretten gå tapt dersom den ikke er i bruk over en lengre tidsperiode.

Det kan diskuteres hvem som tidligere hadde retten til rovdyrene. Men for det offentlige har uansett retten gått tapt. I en lang tidsperiode har det offentlige unnlatt å bruke denne retten som dermed har gått tapt. I Sør-Norge har bjørn og ulv blitt utryddet for over 100 år siden. I 1945 fikk Norge ny jaktlov som tok sikte på å utrydde rovdyrene. Året etter viser statistikken at det ble felt 219 bjørner, 238 ulver og 1.055 ørner. Loven oppmuntret til jakt gjennom premier for felling av dyrene.

¹ Enkelte økonomer hevder også at hvem som har eierrett påvirker transaksjonskostnadene.

Vår påstand vil være at staten har mistet retten til å ha visse rovdyr på privat grunn fordi det ikke har vært rovdyr i områdene og rovdyrene er bevisst fjernet ved offentlig hjelp, skuddpremie og lovregler. I tillegg til dette er rovdyr et produkt av den planteveksten som tilhører grunneierne. For eksempel spiser elgen skogens gjenvekst og elg er føde for ulven.

Grunneieren har retten til beite, skog og jakt dersom ikke noe annet er avtalt. Andres husdyr kan beiteeieren kreve at blir fjernet fra beiteområdet. Det bør også gjelde for rovdyr i beiteområdene dersom det ikke foreligger en avtale med beiteeierne. I enkelte tilfeller kan beiteretten være forbeholdt andre enn grunneieren. Beiteretten følger ikke alltid eiendomsgrensene til grunnen. Eiendomsretten og dermed også beiteretten har beskyttelse i vårt lovverk, i paragraf 105 i grunnloven og i beiteloven av 1961 (Lov om ymse beitespørsmål). Fra rettspraksis vet vi at grunneierens råderett kan bli innskrenket av det offentlige og at grunneieren må finne seg i det. Det vil si at rettighetshaveren, for eksempel grunneieren, har vært nødt til å finne seg i råderettsinnskrenking uten erstatning. Men det er en grense for hvor langt staten har anledning til å gå i å innskrenke råderetten uten vederlag. Går den så langt at nesten hele eiendomsretten blir borte, er det ensbetydende med ekspropriasjon. Eksempel på at innskrenkingen har gått for langt har en i Landbruksdepartementets avgjørelse om vurdering av eiendomsverdien på en helårsbolig på Ågerøya i Lillesand. Lillesand kommune vurderte at eiendommen hadde en verdi som tilsvarte 5 millioner kroner med boplikt, men eieren kunne bare oppnå 2 millioner kroner utfra innkomne bud. Dette tapet på 3 millioner kroner ble oppfattet av Landbruksdepartementet som ekspropriasjon og kunne derfor ikke godtas fordi det kommer i strid med et lovfestet prinsipp om vern av privat eiendomsrett.

Tilsvarende har vi en høyesterettsdom på bruk av kalkulasjonsrente etter konsesjonsloven. Høyesterett aksepterte ikke bruk av en kalkulasjonsrente på 7 %. Den ble satt ned til 5 %. Ut fra dette er det etter vår mening grunn til å hevde at dersom offentlig inngrep forårsaker et altfor sterkt inngrep i eiendomsrett eller etablerte bruksretter i landbruket, vil det ut fra domsavgjørelser være en grense for hvor langt en kan gå i råderettsinnskrenking før det blir tale om erstatning.

Vi mener det er grunn til å anta at innføring av rovdyr i beiteområder for sau i mange tilfeller har overskredet denne grensen og at den utbetalingen i erstatning som skjer til sauebøndene bør kunne oppfattes som en erstatning for denne innskrenkingen som har skjedd i en beiterett som tilhører grunneierne. Lovavdelingen i Justisdepartementet har i brev til

Landbruksdepartementet 5. november i år bekreftet at det offentlige ikke har rett til å pålegge at sauene fjernes fra utmarka hvor det tradisjonelt er privat eiendomsrett til beite (Landbruksdepartementet 2002).

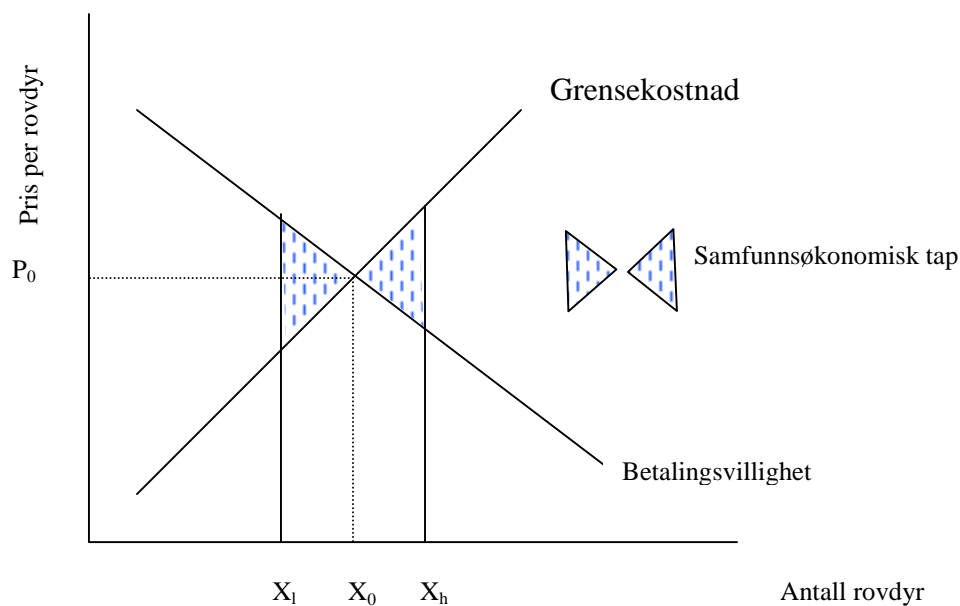
Det er ikke bare grunneieren som har nytte av at rettighetene blir avklart, men også for de som ønsker å innføre rovdyr i vår fauna vil det være en fordel. Ved at det betales for å ha rovdyr, kan de som ønsker å ha rovdyr få anledning til å ”kjøpe” det produktet de ønsker. Grunneiere og sauebønder vil få en mer positiv holdning til rovdynene enn når rovdynene innføres med tvang. På den måten kan det utformes en mer fornuftig forvaltningspolitikk for rovdynene.

I dette prosjektet vil vi avgrense problemet til å gjelde beiterett og rovdyrforvaltning, og vi vil ikke ta opp rovdyrforvaltningsproblemer i forhold til jaktrett, friluftsliv og innbyggerens rettigheter i sitt nærmiljø osv. Disse forhold bør også politikerne ta hensyn til for å få en fornuftig rovdyrforvaltning.

4. TEORI FOR OPTIMAL TILPASSING AV ROVDYRBESTANDENE

Rovdyr kan oppfattes som kollektive goder som vanskelig kan omsettes i et tradisjonelt produktmarked. Vi vil likevel anta at teorien om tilpassing i et marked langt på vei kan nyttes for å oppnå en fornuftig rovdyrforvaltning. Den svenske økonomen Lindahl har lært oss at vi også med kollektive goder kan finne fram til priser som indikerer den samfunnsmessige optimale mengden av disse godene, såkalte Lindahl-priser (Stevens 1993). Ved hjelp av betalingsvillighetsundersøkelser kan økonomene simulere et marked og finne etterspørselskurven. Det er også mulig å konstruere tilbudskurven som angir de kostnadene som medgår for å frambringe godene. I skjæringspunktet mellom tilbud og etterspørsel er grensenytten lik grensekostnaden som igjen er lik prisen P_0 . Dette skjæringspunktet angir også den optimale mengde av et gode (X_0).

Overført til rovdyr forteller dette at i prinsippet er det mulig å fastsette det optimale antall rovdyr i et geografisk område. Er det flere (X_h) eller færre (X_l) rovdyr enn X_0 , oppstår det et samfunns økonomisk tap, se figur 1.

Figur 1 Optimalt antall rovdyr (X_0) og prisen (P_0) som årlig må betales per rovdyr.

Det kan være flere ulike måter å organisere rovdyrforvaltningen på. Den ene er å forsøke å omsette rovdyr i et marked på samme måte som ved vanlige private goder. Det kan for eksempel etableres en børs hvor det kjøpes og selges rovdyr. Her kan private personer, organisasjoner og andre kjøpe rovdyr og de som har rettighetene til rovdyr kan selge en kontrakt hvor de forplikter seg til å ha et visst antall rovdyr i et bestemt antall år. Et problem med dette er "Free Rider" (gratispassasjeren). Noen kan unngå å betale og håper at andre betaler og bærer kostnadene. Løsningen i et privat marked av denne type vil føre til at det blir for få rovdyr i forhold til det som er optimalt. Tilpassingen vil bli et antall rovdyr som er til venstre for X_0 på figuren. Av denne grunn vil noen mene at vi bør ha en offentlig forvaltning av rovdylene. Men med en offentlig forvaltning oppstår det også problemer. I den offentlige løsningen er det to forhold som påvirker utgiftene og effektiv ressursbruk. (1) Det ene er at skattebetalerne må bære kostnadene. Det innebærer at alle som betaler skatt må være med å betale enten de vil ha rovdyr eller ikke. Det oppstår et "Forced Rider" (den tvungne rytter) problem. Enkelte blir tvunget til å betale for rovdyr som de mener at det allerede er for mange av. I noen tilfeller ønsker de ikke å betale, og i verste fall har de negativ betalingsvillighet. Velferden blir derfor mindre for en del personer ved offentlig forvaltning. (2) Det andre problemet er at siden det offentlige bruker skattebetalernes penger, er det en tendens til at ved offentlig produksjon blir det produsert for mye av et gode slik at en kommer til X_h på figur 1.

Den offentlige forvaltningen tar ikke fullt ut hensyn til alle kostnader og det tas heller ikke hensyn til effektivitetstap ved skattefinansiering av utgiftene. Ut fra dette resonnementet, burde en utforme et forvaltningssystem hvor en kombinerte et privat marked med offentlig støtte. Det kan være en børs med omsetting av rovdyr. Staten kunne i tillegg gå inn med et visst beløp for å få det optimale antall rovdyr i landet. I det etterfølgende har vi forenklet vårt problem til at det offentlige betaler beiteeierne for å ha rovdyr i beiteområdet. Vi har ikke tid eller ressurser til å finne noen optimalløsning på antall rovdyr. Men vår undersøkelse forutsetter at det er en betalingsvillighet i samfunnet som er større enn kostnadene ved å ha rovdyr. Det vil si at antall rovdyr er lik eller mindre enn X_0 på figuren foran.

5. PROBLEMSTILLING

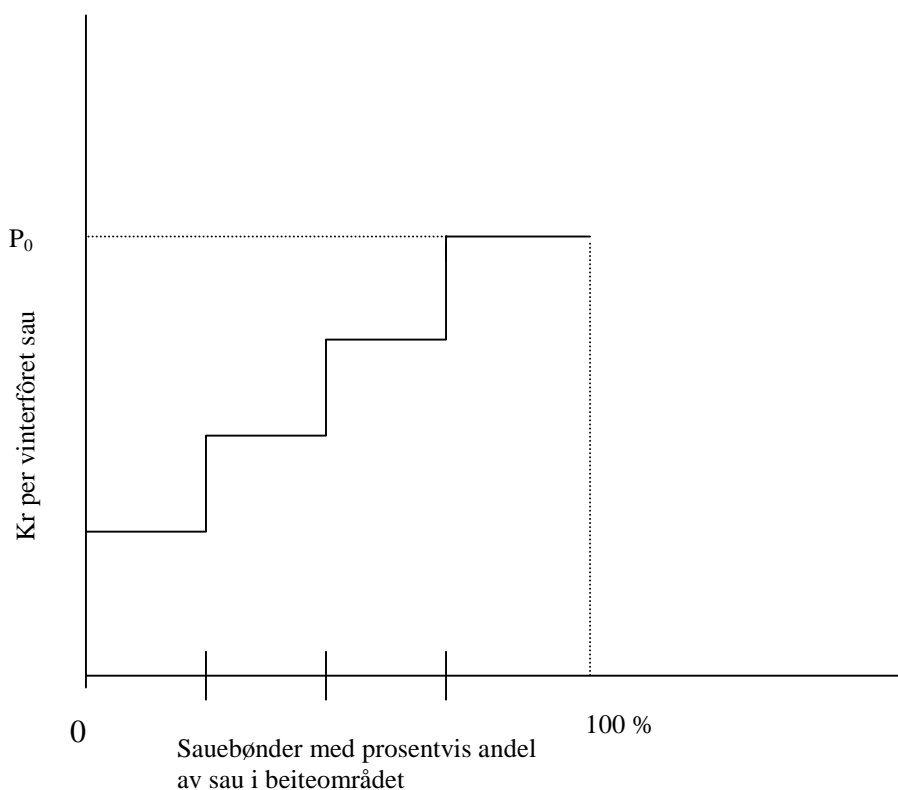
Vårt utgangspunkt er at vi har et visst antall rovdyr i landet og i de ulike beiteområdene. Den empiriske delen i undersøkelsen er å finne fram til den betalingen som gjør at beiteeierne ønsker å ha rovdyr i samme omfang som nå. Rovdyrskadene som oppstår for saue-/reinsdyrholderne er endel av kostnadene med å ha rovdyr. For å ha rovdyr i områdene, betaler det offentlige det beiteeierne krever. I et marked med konkurranse reduseres kostnadene. Det skjer også i en situasjon med avtalte priser mellom to parter. Den som produserer et produkt (rovdyr) med lave kostnader vil tjene på det. Vi tenker oss at landet deles inn i ulike forvaltningsområder. Beiteeier har retten til å bestemme antall rovdyr innenfor sitt beiteområde. For å få det antall rovdyr som det offentlige ønsker, må staten betale så mye at det blir lønnsomt for beiteeierne å ha det ønskede antallet. Ved organisert samarbeid kan beiteeierne i prinsippet komme med tilbud på hvor mange rovdyr de ønsker å tilby til ulike priser på rovdyr. Staten kan på tilsvarende måte komme med sitt ønske om hvor mange rovdyr de vil betale for til ulike priser. Det kan forhandles mellom kjøper og selger til de blir enige om antall rovdyr. Det kan inngås en kontrakt mellom partene som er avgrenset til å gjelde et visst antall år. Skadene som rovdirene gjør i et område, for eksempel ett fylke, nyttes som indikator for hvor mange rovdyr som finnes der det enkelte år. Betaling til den enkelte saueeier kan justeres etter som skadene i området endres. Rovdyrskadene beregnes lik det totale tap minus tap uten rovdyr. Tap uten rovdyr beregnes ut fra normtall (Organisert beitebruk).

For å klarlegge dette nærmere, tar vi utgangspunkt i den situasjonen vi har med rovdyr. I stedet for å fastsette hvor mange rovdyr det er i beiteområdet, vil vi som indikator for antall rovdyr bruke den skaden som rovdirene medfører i området. Vi har valgt Nordland og

Hedmark fylke som eksempler. Rovdyrskadene i ett fylke forteller hvor mye rovdyr det er i fylket. Det må tas hensyn til forholdstallet mellom rovdyr og husdyr. Rovdyrskadene kan angis i antall tapt sau i beitesesongen. Vi vil videre undersøke hvor mye som må utbetales på forhånd til sauebøndene, som utnytter beiteretten, for at de får en betaling som de er tilfreds med for å ha rovdyr i beiteområdet. Sauebøndene kjenner hvor stor skade rovdyrene har gjort de siste årene, og kan dermed vurdere den risikoen de tar ved å ha rovdyr i beiteområdet.

Betaling kan gis per vinterfôret sau. Betaling kan omregnes til å gjelde per dekar, avhengig av kvaliteten av beitearealene. Vårt prosjekt er avgrenset til å gjelde de områder hvor det er sau på beite. Men den verdien vi finner vil i prinsippet også gjelde for alle beiteområder enten det er sau på beite eller ikke. Beiteverdien er knyttet til det enkelte gårdsbruk med beite på egen grunn eller som rettighet på annen manns eiendom enten det er sau på beite eller ikke.

Vi vil også vurdere et betalingssystem for rovdyr i reinbeiteområdene. Reinnæringen har en kollektiv beiterett. Når rovdyrene reduserer verdien av beite, har reineierne krav på betaling. I Sverige har de utformet et system med betaling for antall rovdyr i reinbeiteområdet i stedet for erstatning av skader. Vi vil drøfte om den svenske modellen kan tilpasses reinnæringen i vårt land.

Figur 2 Sauebøndernes krav per vinterfôret sau for reduserte beiterettigheter på grunn av rovdyr i beiteområdet.

P_0 er nødvendig utbetaling per sau for å oppnå 100 % oppslutning. Sauebøndernes krav vil vi nytte til å diskutere den prisen per vinterfôret sau det offentlige bør betale til husdyrholderne for å komme fram til den endelige løsningen. Enkelte saueiere vil angi en urealistisk høy pris for å protestere mot å ha rovdyr i beiteområdet. Det er nokså klart at det offentlige ikke kan betale en pris per vinterfôret sau som er så høy at alle saueholdere blir fornøyd. Vi vil drøfte prisen for beiteretten per sau både ut fra saueholders krav og det staten kan tilby. Vi kan undersøke hvor mange prosent av sauebønderne som blir fornøyd dersom det utbetales en pris per vinterfôret sau som tilsvarer om lag det som offentlig rovdyrforvaltning koster i dag. På den måten kan vi vurdere hvor realistiske de kravene som saueeierne kommer med er i forhold til kostnadene ved gjeldende forvaltning.

Det vil være ulike meninger om hvor stort antall av de ulike slag rovdyr som befinner seg i beiteområdet. Vi vil foreslå at rovdyrskadene i det aktuelle området blir nyttet som indikator for mengden av rovdyr. Rovdyrskadene kan beregnes for fylket som totalt tap minus normaltapp. Differansen er rovdyrskader og det er en indikator for mengden av rovdyr i fylket.

Skjer det endringer i rovdyrskadene over tiden, innebærer det endring i rovdyrbestandene og sauebøndene får tilsvarende endring i beløpet som utbetales per vinterfôret sau. I et fylke med mange saueholdere, vil det som skjer for en saueholder få liten og ingen betydning for de totale rovdyrskadene i fylket. Den enkelte saueeier vil, når det er mange saueiere, ikke være opptatt av at det er den totale skade i fylket som nyttes for å fastsette den betaling som gis per vinterfôret sau. Saueieren vil tjene på å ta vare på sine dyr og på den måten redusere tapet uten å ta hensyn til hvordan dette virker på tall for totalskader i fylket.

I tillegg til økonomiske krav som beiteeier stiller for å ha rovdyr i området, er vi interessert i å få kjennskap til de holdninger og syn sauebøndene har til rovdyrforvaltningen mer generelt. Disse kunnskapene kan være nyttig for å utforme en mindre konfliktfylt rovdyrpolitikk.

6. TIDLIGERE UTREDNING OM Å INTEGRERE ROVDYRFORVALTNING I JORDBRUKSPOLITIKKEN

Har en fastlagt at grunneierne har eiendomsretten til sauebeite, kan de som har rettigheter til beite kreve betaling for å ha rovdyr i beiteområdet. Ut fra dette er det naturlig å drøfte om betalingen for rovdyr i beiteområdene for sau kan utformes som en del av tilskuddsordningene i jordbrukspolitikken. Rovdyrforvaltning kan inngå i jordbruksforhandlingene som en del av jordbruksavtalen. I en rapport som vi tidligere har utarbeidet for WWF-Norge, har vi drøftet offentlige tilskuddsordninger for sauenæringen og rovdyrpolitikk (Aanesland og Holm 2001). Konklusjonen i rapporten er:

”Den totale støtte til sauenæringen er nødvendig for å opprettholde en desentralisert bosetting med mange små besetninger i distriktene. Går en ut fra at sauebønderne ikke skal få dårligere inntekt som fører til nedleggelse av bruk, er det vanskelig å dempe konflikten sau/rovdyr uten at det betales mer i kompensasjon for rovdyrskader. Vi har oppsummert resultatene i analysen i 5 punkter:

1. De små sauebesetningene har i alle områder i landet mest støtte pr. kg kjøtt. De minste besetningene har størst kostnader pr. kg for å produsere kjøtt. Viktigst for å utnytte stordriftsfordelene er den endringen som skjer i arbeidsforbruket når besetningene øker i størrelse.
2. Pristilskudd, dyretilskudd og arealtilskudd synes å ha liten virkning for å øke familiens vederlag til arbeid og egenkapital. Det er mer sannsynlig at støtten virker til å øke ressursinnsatsen og kostnadene i saueholdet og på den måten føre til lavere inntekter i gjennomsnitt pr. årsverk for landets sauebønder.
3. Budsjettstøtten til sauenæringen i rovdyrrområdene er nødvendig for å bevare arbeidsplassene. Støtten er aller viktigst i de marginale områdene med små besetninger. Her er støtten til sauebønderne avgjørende for å beholde en desentralisert bosetting.
4. Prisstøtte, både skjermingsstøtte og budsjettstøtte (grunntilskudd og distriktsstøtte) har betydning for den erstatningen som utbetales ved rovdyrskader. Andre tilskuddsordninger, dyrestøtte og arealstøtte, har ingen eller ubetydelig virkning for

erstatningsbeløpene. Erstatningen for rovdyrskader kan reduseres ved å redusere prisstøtten og øke dyrestøtte og arealstøtte. Dette kan gjøres uten at sauebøndernes inntekt blir lavere.

5. En omlegging fra prisstøtte til arealstøtte i områder med store rovdyr kan være aktuelt. Men det gir ikke noe bedre incitament for å ta vare på sauen i rovdyrområdene. Omleggingen reduserer den økonomiske konflikten. Sauebøndernes inntekt blir mindre påvirket av om sauen blir tatt av rovdyr eller ikke. Det blir mindre viktig for sauebonden å dokumentere tap på grunn av rovdyr.”

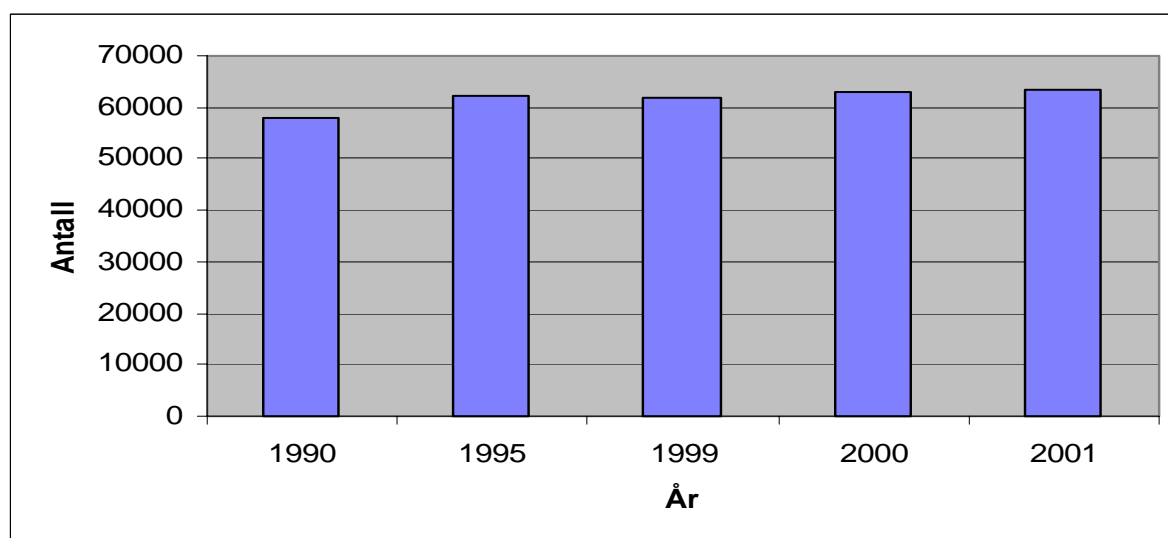
Hovedkonklusjonen i utredningen til Aanesland og Holm (2001), er at skal sauenæringen ha den betydning den nå har for bosetting og sysselsetting, kan ikke støtten reduseres. Betalingen for å ha rovdyrene i områder med sau må derfor komme i tillegg til dagens støtte til sauebønderne.

Går vi ut fra at retten til sauebeite er fastlagt, kan vi finne fram til den betaling som saueeierne krever. Dette kan bli en del av jordbruksavtalen med bøndene. Representanter for eiere av sauebeite kan forhandle med staten om betaling for å ha rovdyr i ulike typer av beiteområder. Betaling som gis kan utformes som en økning i nåværende tilskudd. Betalingen kan gis til eiere av sauebeite på ulike måter, støtte per vinterfôret sau, støtte per dyr på beite, eller støtte per arealenheter beite. Støtte per arealenheter vil være støtte til alle eiere som har sauebeite. Det vil også være fornuftig fordi støtte per dyr er en premiering av å ha sau i rovdyrområdene. Virkningen av høy utbetaling per sau er også negativt med hensyn på kvalitet og produktivitet i sauenæringen.

7. VALG AV MODELLOMRÅDE OG VÅRT DATAGRUNNLAG

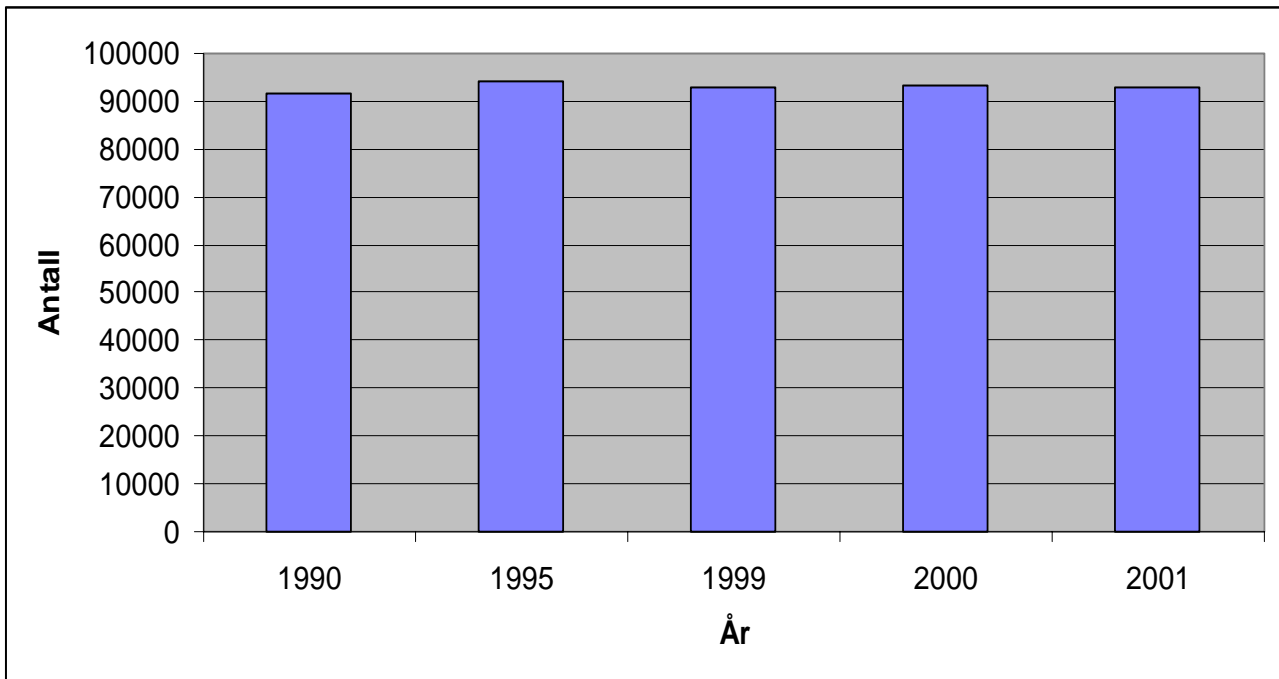
For å belyse vår problemstilling, har vi valgt å samle inn opplysninger fra sauebønderne i fylkene Hedmark og Nordland. Data for vår analyse er samlet inn ved bruk av et spørreskjema som ble sendt til tilfeldig utvalgte sauebønder; 300 i Hedmark og 300 i Nordland. Svarprosenten totalt er på 35,3 prosent. Svarprosenten i Nordland er 30,7 prosent og i Hedmark 40 prosent. Den svarprosent vi har fått er om lag det en kan forvente ut fra tidligere erfaringer med denne type undersøkelser.

I Hedmark var gjennomsnittsbesetningen av vinterfôret sau ifølge Statistisk sentralbyrå i 2001 på 63 dyr. I vårt materiale var tilsvarende tall 79,4. I Nordland var gjennomsnittsbesetningen av vinterfôret sau i 2001 på 62,5 dyr. I vårt materiale var tilsvarende tall 93,2 dyr. Vårt utvalg har større driftsenheter enn det som gjelder for næringen i både Hedmark og Nordland.

Figur 3 **Utvikling i antall sau eldre enn 1 år i Hedmark**
Kilde: Statistisk sentralbyrå (2001)

Figur 3 viser at sauetallet i Hedmark har økt fra 1990 til 2001. I Hedmark var det i år 2001 1.011 driftsenheter med sau over 1 år. I Hedmark anslås det å være 50 gauper og 12 ulv i 2001. Det ble erstattet 1.546 sauer og 5.427 lam som følge av rovdyrskader. Etter opplysninger fra Fylkesmannen i Hedmark (2002) var den totale erstatningssum for året 2001 kr 10.308.234. Forutsatt at vårt utvalg er representativt, kan vi beregne den totale skaden for fylket. Etter vårt utvalg blir de beregnede skadene kr 8.049.353. Det viser at for Hedmark fylke er sauebønder med skader underrepresentert i vårt utvalg, eller at de har oppgitt for lave tapstall.

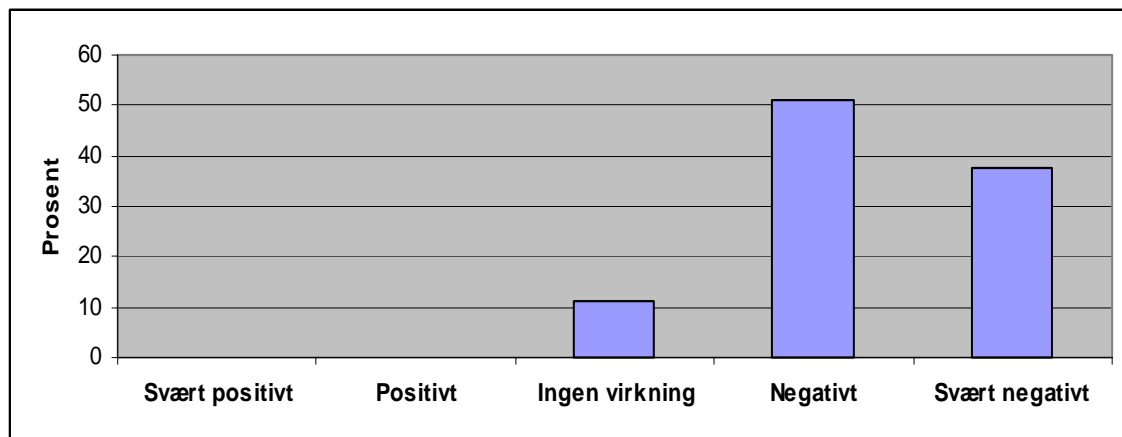

Figur 4 **Utvikling i antall sau eldre enn 1 år, Nordland**
 Kilde: Statistisk Sentralbyrå (2001)

For Nordland viser figur 4 at antall vinterfôret sau har vært forholdsvis stabilt fra 1990 til 2001. I Nordland var det i år 2001 1.456 driftsenheter med sau over 1 år.

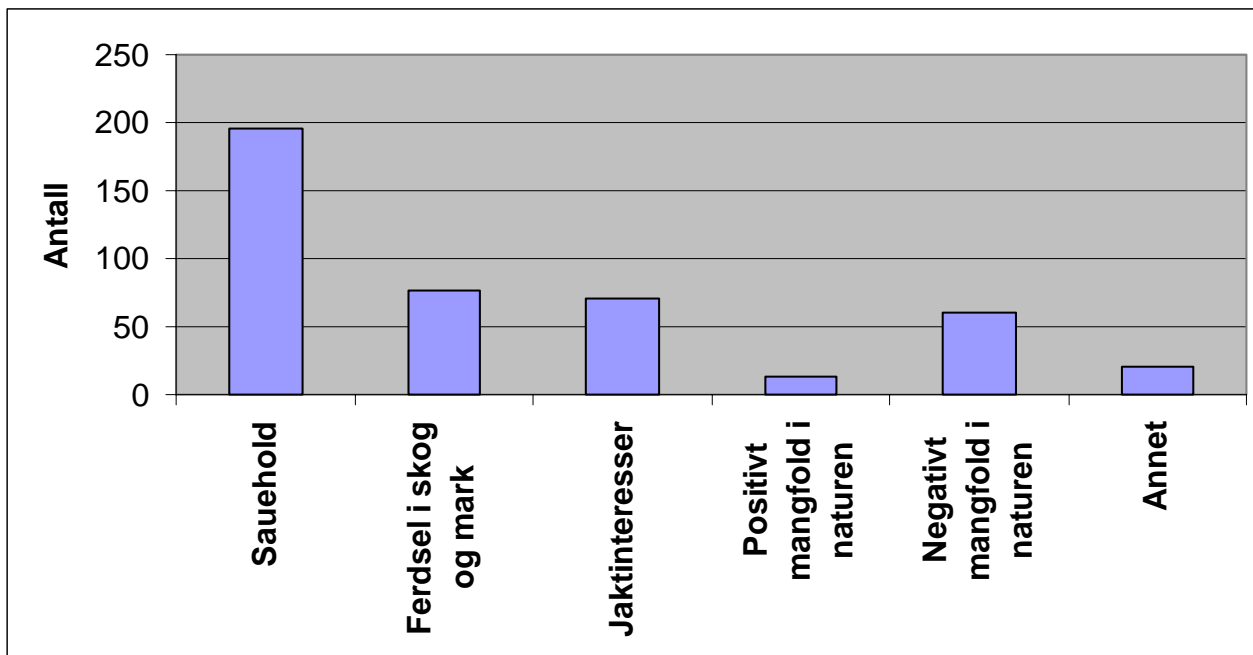
I Nordland anslås antall rovdyr for 2001 til å være ca. 40 gauper og 60 jerv. Det ble erstattet 308 sauer og 2.602 lam som følge av rovdyrskader. Beregnet ut fra vårt utvalg ville skadene ha vært kr 8.228.016. Total erstatningssum i følge Fylkesmannen i Nordland (2002) var på kr 4.340.434 i år 2001. For Nordland er eiere med skader overrepresentert i vårt utvalg eller at de som har skader har oppgitt for høye tapstall.

8. SAUEHOLDERES HOLDNINGER TIL ROVDYRFORVALTNINGEN

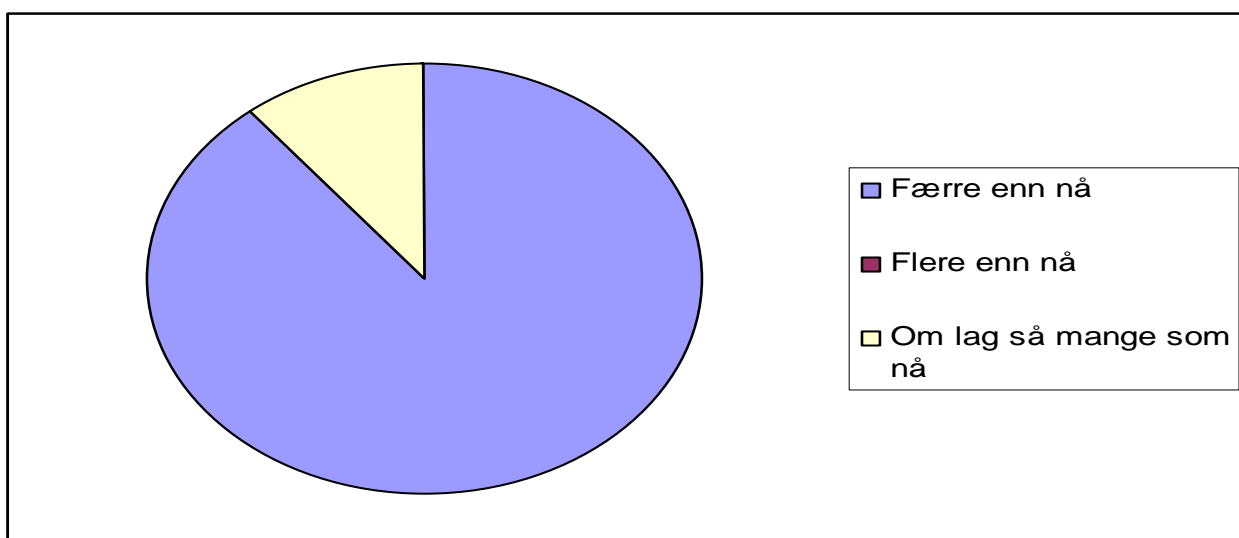
Figur 5 Rovdyrenes påvirkning på sauebøndenes livssituasjon

Det er ingen av sauebøndene som mener at rovdyr vil påvirke deres livssituasjon på en positiv måte. 88,7 prosent av sauebøndene oppgir at rovdyrene har en negativ eller svært negativ virkning for deres livssituasjon. De resterende 11,3 prosent av de spurte mener at rovdyr har ingen virkning.

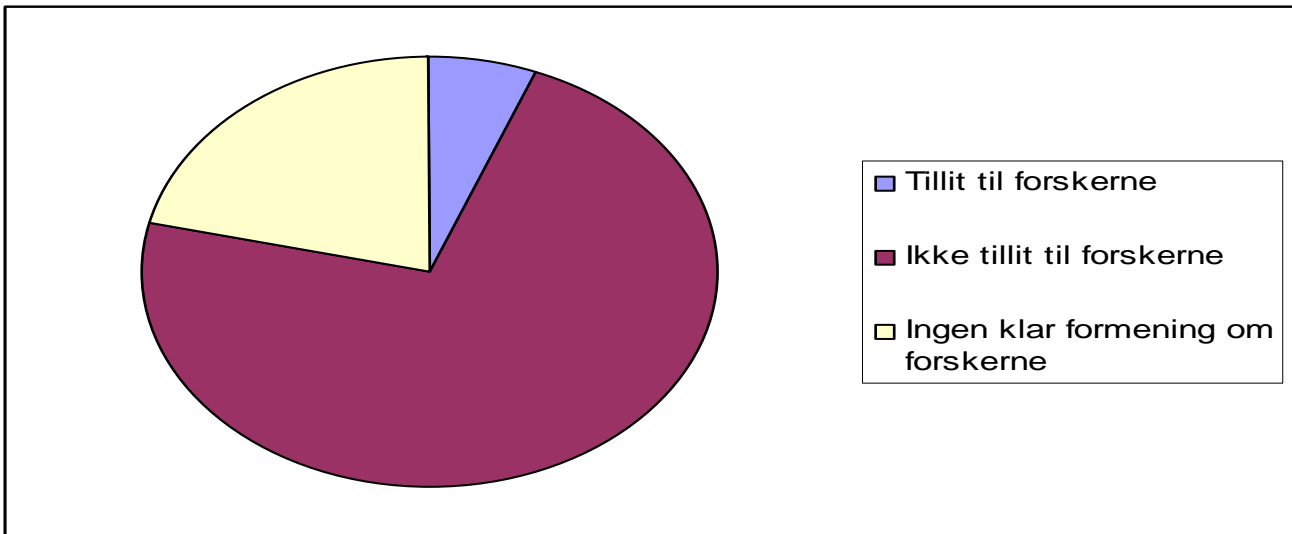
Figur 6 Rovdyrenes ulike virkningsområder som har betydning for sauebøndene

Figur 6 viser hvordan saueholdere på ulike måter mener at rovdyrene påvirker deres velferd. Av 212 saueholdere, som har svart på skjemaet vårt, er det 195 som har krysset av for at rovdyrene påvirker deres livssituasjon negativt gjennom saueholdet. Videre har 77 sauebønder oppgitt at rovdyr påvirker ferdsel i skog og mark på en negativ måte, 70 sauebønder har angitt at rovdyrene påvirker deres situasjon negativt når det gjelder jakt og 60 mener at rovdyrene bidrar negativt med hensyn på mangfoldet i naturen.

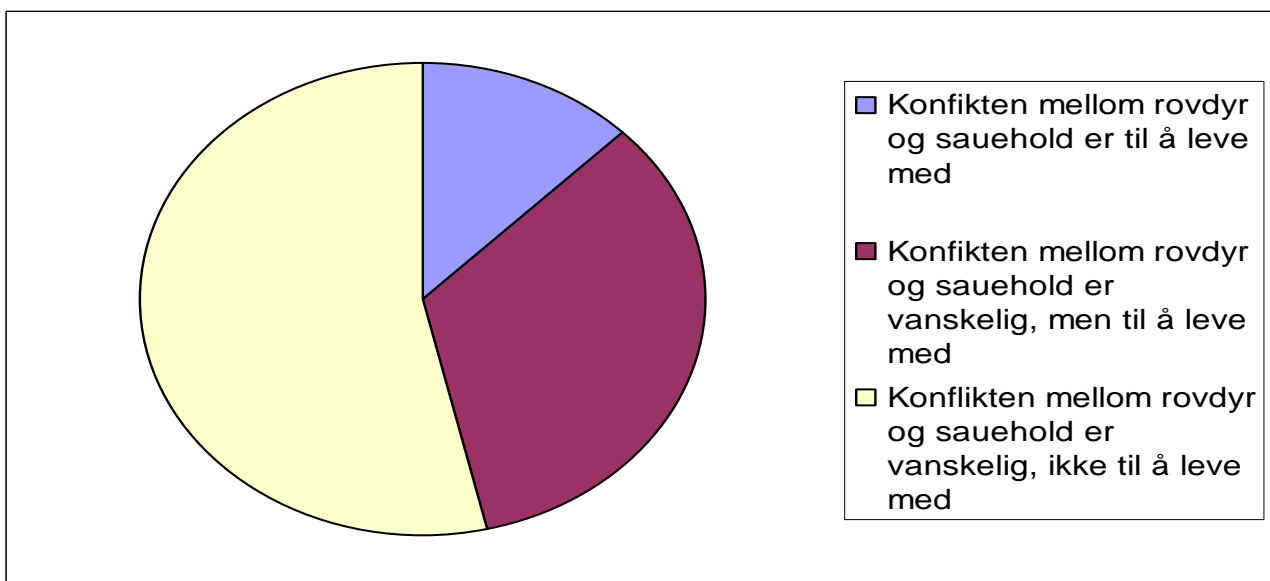
Figur 7 Sauebøndenes ønske om hvor mange rovdyr det bør det være i deres kommune

Ingen ønsker at det skal være flere rovdyr i hjemkommunen. Det er 89,1 prosent som ønsker færre rovdyr enn nå, mens de resterende 10,9 prosent ønsker omtrent like mange rovdyr som nå.

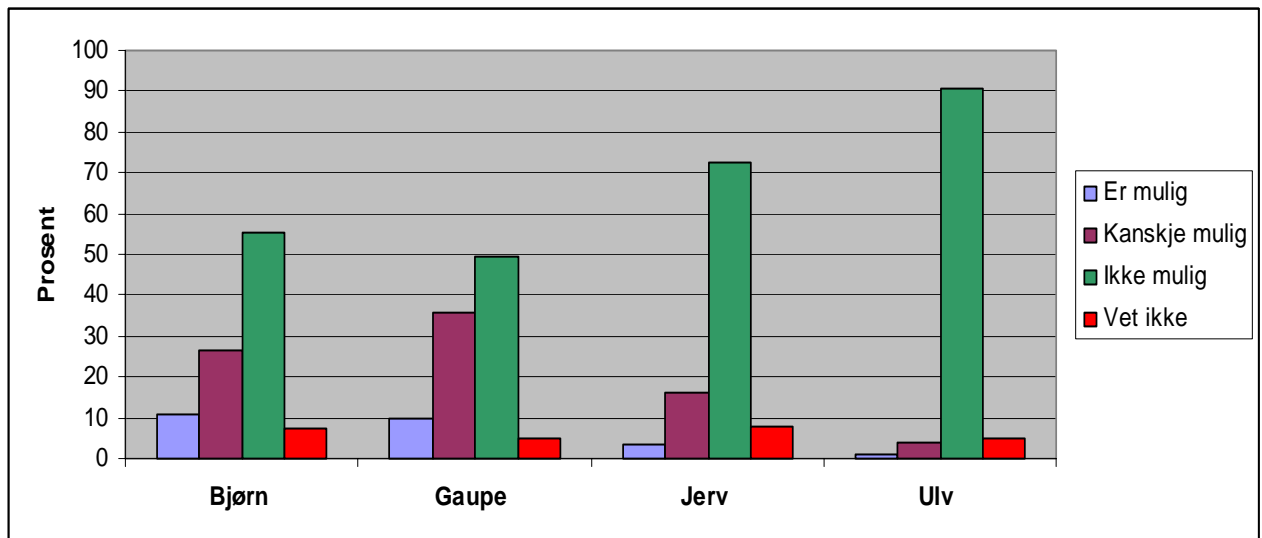
Figur 8 Sauebøndernes tillit til rovdyrforskere

Det ble stilt spørsmål til saueholderne om de hadde tillit til rovdyrforskerne. Hele 72,5 prosent svarte at de ikke har tillit til rovdyrforskerne. Det er 31,3 prosent som oppgir at de ikke har noen klar formening om hvor objektive forskerne er, mens 6,2 prosent oppgir at de har tillit til rovdyrforskerne.

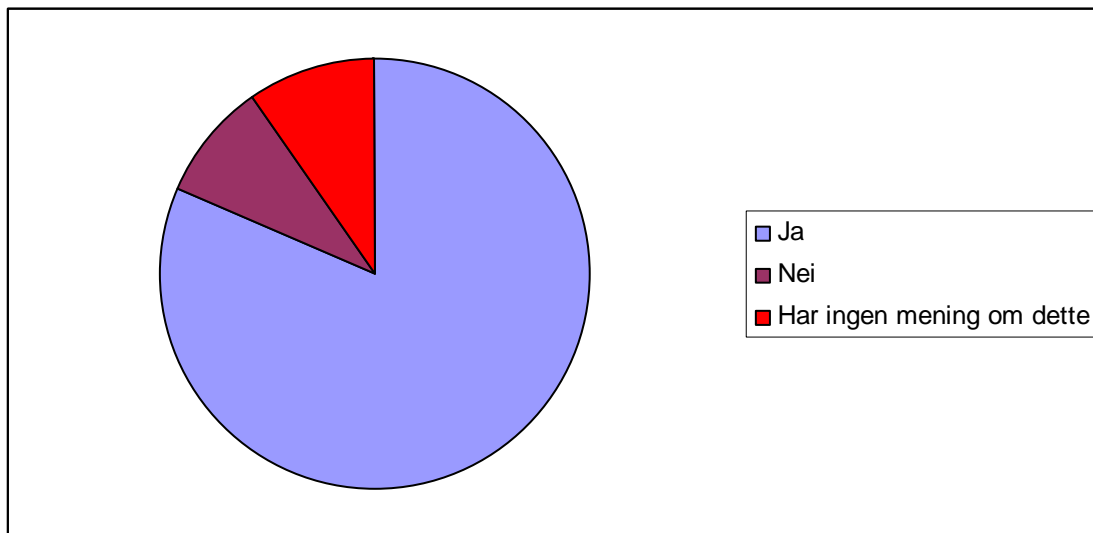
Figur 9 Sauebøndernes mening om konflikten mellom rovdyr og sauehold

På spørsmål om konflikten mellom rovdyr og sauehold i deres hjemkommune er til å leve med, svarer 12,6 prosent at konflikten er til å leve med. Det er 33,8 som svarte at konflikten er vanskelig, men til å leve med, mens over halvparten, 53,6 prosent, mente at konflikten ikke er til å leve med.

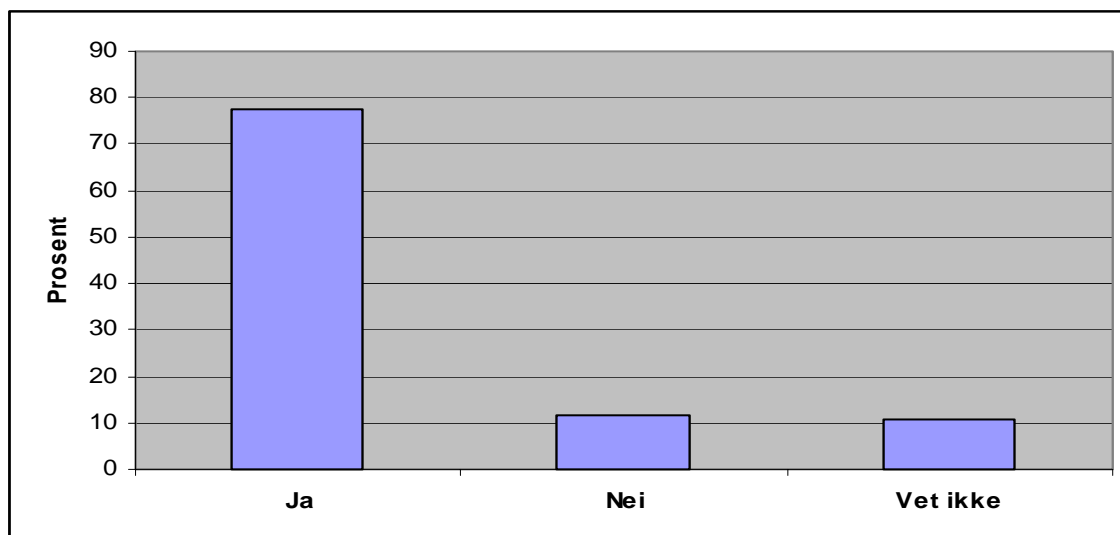
Figur 10 Sauebøndernes mening om å utforme en rovdyr forvaltning som gjør at det kan være rovdyr i beiteområdet for sau

Figur 10 viser hvordan saueholderne vurderer muligheten for å ha ulike rovdyr og sau i samme område. 90,5 prosent mener at det ikke er mulig å kombinere ulv og sau på beite. For jerv er tilsvarende tall 72,7 prosent. For bjørn og gaupe mener ca. 50 prosent at det ikke er mulig å ha disse rovdyrene sammen med sau på beite.

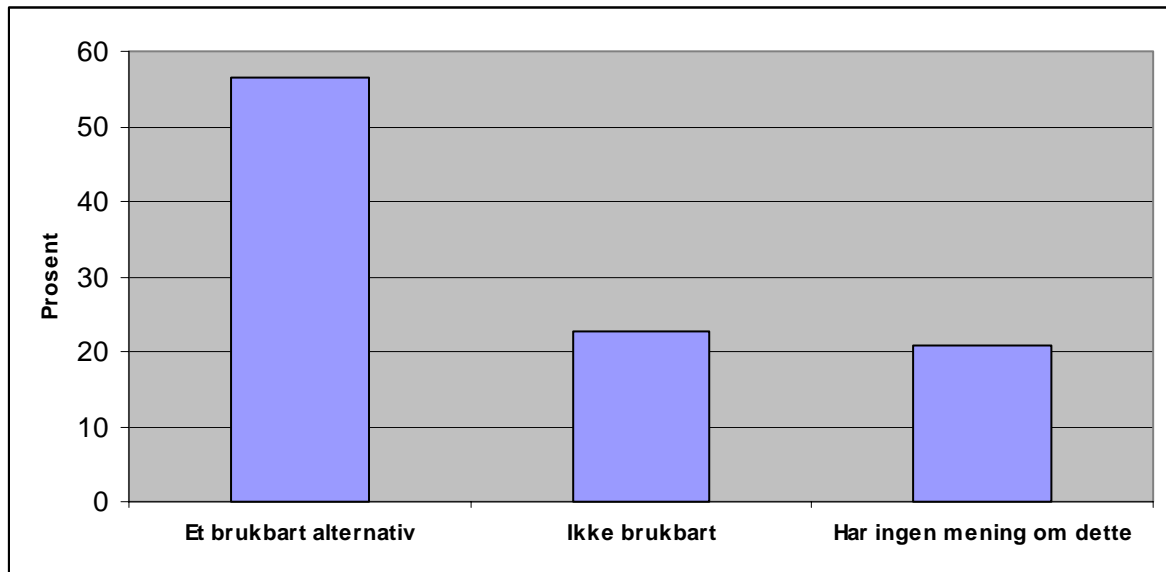
Figur 11 Sauebøndenes mening om lokal rovdyrforvaltning kan dempe rovdyrkonflikten

Det er 81,3 prosent som mener at lokal rovdyrforvaltning vil dempe rovdyrkonflikten. Mens de resterende 18,7 prosent er ikke enig i det, eller de har ingen bestemt mening om virkningen av lokal rovdyrforvaltning.

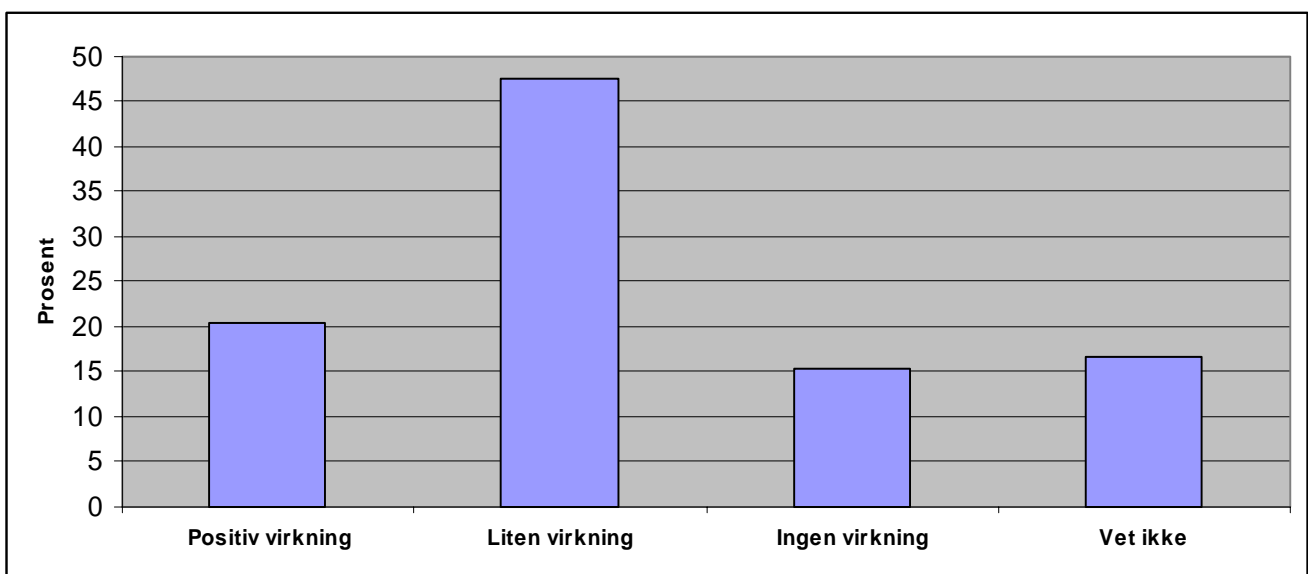
Figur 12 Sauebøndenes vurdering av om det vil bli lettere å løse rovdyrkonflikten dersom sauebøndene får større frihet til å skyte rovdyr som gjør skade

77,6 prosent av sauebøndene mener at konflikten blir mindre dersom sauebøndene får større frihet til å skyte rovdyr som gjør skade. De resterende svarer nei eller vet ikke.

Figur 13 Sauebøndenes vurdering av om data fra organisert beitebruk er et brukbart alternativ for å fastsette tap av sau som skyldes rovdyr

Det er 56,7 prosent av de som har svart som mener at data fra organisert beitebruk er et brukbart alternativ for å fastsette tap som skyldes rovdyr, 22,7 prosent mener det ikke er brukbart, mens 20,7 prosent oppgir at de ikke har noen mening om dette.

Figur 14 Sauebøndenes vurdering av virkning av forebyggende tiltak for å redusere rovdyrskader

Nesten halvparten, 47,6 prosent, mener at forebyggende tiltak har liten effekt, mens 15,2 prosent mener at forebyggende tiltak ikke har noen virkning. Det er 20,1 prosent som mener at forebyggende tiltak har en positiv virkning. Sauebøndernes vurdering av forebyggende tiltak stemmer overens med uttalelser fra forskere som har undersøkt dette (Mysterud 2000). Mysteruds begrunnelse for at forebyggende tiltak er lite effektive:

- (1) Noen tiltak er svært dyre, for eksempel gjeting
- (2) Noen tiltak har hatt liten virkning
- (3) Noen tiltak har hatt en forskyvende effekt som gjør at skadene overføres til andre, for eksempel fra sau til hjortevilt.

I en undersøkelse fra NINA (2000) er et gjeteprosjekt i Lierne vurdert. I prosjektet ble inntekten redusert på grunn av lav lammevekt og høye arbeidskostnader ved gjeting. Gjetieprosjektet var ulønnsomt både samfunnsøkonomisk og privatøkonomisk.

9. BETALING FOR BEITERETTEN

Beiteretten er knyttet til gårdsbrukene enten beite blir nyttet eller ikke. Beiteretten følger ikke alltid eiendomsretten til grunn, men kan være en rettighet på annen manns eiendom eller i allmenning. Rovdyrene reduserer verdien av beiteretten ved at de skader og dreper bufeet. Beiteretten i utmarka er ofte helt avgjørende for å ha sau på beite. Tap av beiterett medfører at inntekter til arbeidskraft og fast kapital på bruket går tapt. Tapet av beiterett kan ses i forhold til dekningsbidrag til innsatsfaktorene arbeidskraft og kapital. Arbeidskraft og kapital kan oppfattes som faste innsatsfaktorer på kort sikt. På lengre sikt vil arbeidskraft og kapital knyttet til bygninger og dyr være variable kostnader. Ut fra vår problemstilling, er det sauebøndernes egne vurderinger av det tapet som oppstår på grunn av rovdyr i beiteområdene vi ønsker å klarlegge. Vi er interessert i å få kjennskap til sauebøndernes kortsiktige og mer langsiktige vurdering av det tapet som rovdirene kan medføre. I spørreskjemaet har vi bedt saueholderne angi det vederlaget de krever per vinterfôret sau for å ha rovdyr i beiteområdet. Dette kravet kan videre omregnes til å gjelde per dekar beiteareal hvor arealene vil ha noe ulik verdi alt etter beite kvalitet. Betaling for beiteretten gjelder også for gårdsbruk hvor beite ikke er nyttet. I det etterfølgende har vi tre ulike alternativer for å drøfte den betaling som sauebønderne stiller for å ha rovdyr i beiteområdene. For de tre alternativene har vi i intervjuundersøkelsen forutsatt at antall rovdyr i områdene er tilnærmet det antall som har vært i beiteområdet de siste årene. Spørreskjemaet er lagt med som Vedlegg I.

Alternativ 1: Årlig betaling for beiteretten per vinterfôret sau

Betalingen for beiterettigheten skjer per vinterfôret sau. Saueholdere tar risikoen med rovdyrskadene og staten betaler et beløp på forhånd per vinterfôret sau. Svar på spørsmål 17 i intervjueskjemaet er tatt med i Vedlegg II A og II B.

Alternativ 2: Kontrakt for å ha rovdyr på beite i en 10 års periode

Husdyrholderen (beiterettshaveren) inngår en kontrakt med staten om å ha rovdyr i samme omfang som nå i beiteområdet. Kontrakten inneholder en garanti om at beløpet stiger i samsvar med den årlige lønnsutviklingen i samfunnet i 10 års perioden. Den som har retten til beite kan utnytte beite om vedkommende ønsker det, men ved eventuell bruk av beite gir ikke staten erstatning for rovdyrskader i den 10 års perioden kontrakten gjelder. Svar på spørsmål 18 i intervjueskjemaet er tatt med i Vedlegg III A og III B.

Alternativ 3: Salg av beiterett som står til sauebøndernes disposisjon

Den som har beiterett selger beiteretten til staten. Staten betaler et engangsbeløp for eiendommens beiterettigheter og bruket mister beiteretten for all framtid. Svar på spørsmål 19 i intervjueskjemaet er tatt med i Vedlegg IV A og IV B.

For å komme med realistiske anslag for det som staten kan tilby beiteeierne for å ha rovdyr i beiteområdet, har vi registrert de årlige kostnader myndighetene har for å forvalte gjeldende rovdyrpolitikk. De kostnadene vi har kartlagt i Hedmark og Nordland er knyttet til erstatning for sau tatt av rovdyr, skadedokumentasjon, forebyggende tiltak og administrasjonskostnader på fylkesnivå og kommunenivå. For Hedmark var kostnadene i 2001 med rovdyrforvaltning 429 kr per vinterfôret sau. I Nordland er tilsvarende tall 77 kr per vinterfôret sau. Vi har ikke tatt med kostnader med rovdyrforvaltning knyttet til Direktoratet for naturforvaltning eller Miljøverndepartementet.

Vi finner det naturlig at en del saueiere oppfatter det så vanskelig å ha rovdyr i beiteområdene sammen med sauene at de føler at arbeidsplassene i sauenæringen er truet. For disse saueierne vil det være rimelig at de krever en betaling for å ha rovdyr som fullt ut erstatter verdien av de arbeidsplassene som går tapt; vederlag til fast arbeidskraft og investert

kapital. Det vil si de krever en betaling lik dekningsbidraget per vinterfôret sau. Dekningsbidraget per vinterfôret sau har vi anslått til å være omkring 1.000 kr både for Hedmark og Nordland. Det er et røft anslag. Det vil være variasjoner som skyldes både naturgitte forhold, eiers dyktighet og jordbrukspolitiske støtteordninger som er differensiert etter både bruksstørrelse og geografisk beliggenhet. Dette er nærmere behandlet i Aanesland og Holm (2001). Krav til betaling per vinterfôret sau som er lik dekningsbidraget (1.000 kr), mener vi er realistisk, for eksempel dersom vi sammenligner med det som betales ved ekspropriasjon der gårdbrukere mister hele eller deler av en arbeidsplass (NILF 2000).

9.1 Årlig betaling per vinterfôret sau for beiteretten

Tabell 1 Prosentvis fordeling av sauene i Hedmark i forhold til den betaling som sauebøndene krever for å ha rovdyr i beiteområdet

Krav i kr per vinterfôret sau	50	100	150	200	250	300	350	400	500	> 500
Prosent andel av sauene i fylket	0,0	2,9	0,0	5,7	2,4	3,8	0,9	26,8	8,6	48,9

Går vi ut fra at kostnadene ved nåværende forvaltning er tilnærmet lik 400 kr (429 kr) per vinterfôret sau, kan det offentlige tilby dette beløpet for å "leie" arealer til rovdyrene. Ved at det utbetales 400 kr per vinterfôret sau, viser tabellen ovenfor at sauebøndene med 42,6 prosent av sauene i Hedmark vil godta dette. De resterende eierne med 57,4 prosent av sauene har et høyere krav. Samlet til alle saueeierne i Hedmark må staten betale kr 25.394.000. Det er tilnærmet lik det staten nå betaler for rovdyrforvaltningen i fylket. Ved betaling på 400 kroner fra staten, vil gruppen (42,6 prosent) samlet sett få en gevinst fordi noen av dem vil godta et lavere beløp. Denne gevinsten er på 1.784.970 kr. Gevinsten kan oppfattes som en form for grunnrente. Økes tilbudet fra staten til 1.000 kr per vinterfôret sau, vil eiere med 81,6 prosent av sauene godta tilbudet, mens eiere med 18,4 prosent av sauene vil kreve et høyere beløp. Samlet krav til staten for å godta 1.000 kr per vinterfôret sau vil være kr 63.486.000. De som godtar dette beløpet på 1.000 kr vil få en gevinst på 21.343.660 kr sammenlignet med det kravet de stilte.

Tabell 2 Prosentvis fordeling av sauene i Nordland i forhold til den betaling som sauebøndene krever for å ha rovdyr i beiteområdet

Krav i kr per vinterfôret sau	0	50	100	150	200	250	300	350	400	500	> 500
Prosent andel av sauene i fylket	0,5	2,2	0,9	2,9	1,2	11,1	23,0	2,6	20,7	14,1	20,8

I Nordland er kostnadene ved rovdyrforvaltningen ca. 100 kr (77 kr) per vinterfôret sau. Ved at det tilbys 100 kr per vinterfôret sau, vil saueholdere med 3,6 prosent av sauene godta dette. De resterende av eierne med 96,4 prosent av sauene har et høyere krav. Samlet krav til staten for å godta 100 kr per vinterfôret sau er kr 9.307.800. De som godtar beløpet vil til sammen oppnå en gevinst på kr 1.300.188. Økes betalingen til 400 kr per vinterfôret sau, får en med sauebønder som eier ca 65 prosent av sauene i Nordland. Det blir et samlet beløp for sauenæringen i Nordland på kr 37.231.400. Det er ca. 5 ganger så høyt beløp som det rovdyrforvaltningen koster i dag i Nordland.

9.2 10 års kontrakt for å ha rovdyr i beiteområdene

Både i Hedemark og Nordland krever sauebøndene mer i årlig betaling per vinterfôret sau dersom de må binde seg til å ha rovdyr i beiteområdene i en 10-års periode. For Hedemark krevde sauebøndene, eiere av 42,6 prosent av sauene, 400 kr per vinterfôret sau for å ha rovdyr i beiteområdet. Ved en 10 års kontrakt er dette beløpet økt til om lag 800 kr. Det er en økning på 100 prosent.

9.3 Salg av beiterett for all framtid

81,6 prosent av sauebøndene ønsker egentlig ikke frivillig å selge beiteretten for all framtid. Men om det er tilfellet, har en del oppgitt hva de ville kreve dersom de ble tvunget til det. For at saueholdere i Hedemark med 42,6 prosent av vinterforede sauer skulle selge beite for all framtid, krevde de ca. 13.700 kr per vinterfôret sau. Forutsetter vi 5 prosent rente og faste priser, kan dette beløpet sammenlignes med en årlig betaling på 400 kroner i all framtid som vil gi en nåverdi lik 8.000 kr. Endring både i rentefot og priser påvirker forskjellen mellom et årlig beløp per sau og en engangsbetaling for all framtid.

9.4 Omregning fra betaling per vinterfôret sau til betaling per dekar beiteareal

Vi kan regne om betaling per vinterfôret sau til betaling per dekar utmarksbeite. Hvor mange dekar som kreves i utmarksbeite per vinterfôret sau vil avhenge av kvalitet og det vil være store forskjeller. Med bakgrunn i gjennomsnittstall, kan vi antyde noe om betaling per dekar. Forutsatt at det kreves 30 dekar beite per vinterfôret sau, tilsvarer det 400 kr per vinterfôret sau, er betalingen på om lag 13 kr per dekar. Går vi ut fra 1.000 kr per vinterfôret sau, tilsvarer 30 dekar om lag 33 kroner per dekar. Er beite av dårlig kvalitet, kan vi antyde 60 dekar per vinterfôret sau. For 400 kr og 1.000 kr i betaling, tilsvarer dette 7 kr og 17 kr per dekar. Betaling per dekar må ikke forveksles med det som betales for leie av sauebeite. Betaling som oppgis er sauebøndernes krav til erstatning for tapte arbeidsplasser på grunn av at rovdirene gjør det vanskelig eller umulig å ha sau på beite. Det som erstattes, er vederlaget til de faste kostnadene som arbeid og investert kapital.

9.5 Oppsummering av sauebøndernes krav til betaling for rovdyr i beiteområdet

- (1) De data vi har forteller at Hedmark fylke synes å være en brukbar enhet for å drøfte saueeiernes krav til betaling for rovdyr i beiteområdene for sau. Det er ikke tilfellet for Nordland fylke. I dette fylket er det en vesentlig forskjell mellom den betaling for skader og det som en stor del av saueholderne krever i betaling for rovdirene. Dette mener vi kan skyldes at rovdyrskadene er svært ulik fordelt i fylket, eller at sauebønderne sikrer seg mot eventuelle rovdyrskader som kan oppstå i fremtiden.
- (2) De data vi har for Hedmark fylke forteller at skal vi få med så mange av eierne at andelen av sau blir over 80 prosent, krever dette en utbetaling fra staten som ligger i nærheten av dekningsbidraget per vinterfôret sau på 1.000 kr.
- (3) Et krav på 1.000 kr per vinterfôret sau anslår vi at tilsvarer mellom 17 kr og 33 kr per dekar utmarksbeite. Det er sauebøndernes krav til betaling fra det offentlige for tapte arbeidsplasser i sauenæringen.
- (4) Forutsetter vi faste priser og en rentefot på 5 prosent, vil langsiktige kontrakter eller salg for all framtid koste det offentlige mer enn om det inngås årlige avtaler uten bindingstid.

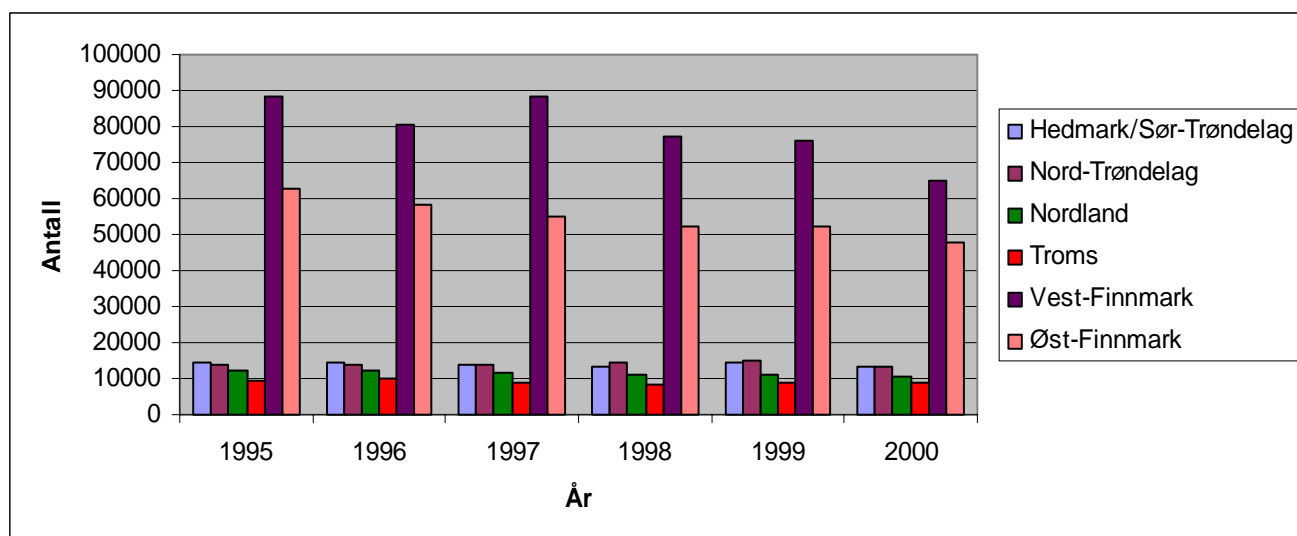
10. REINDRIFT

Vi legger til grunn det samme hovedprinsipp for reindriftnæringen som for saueholdet. Reindriftssamene har beiteretten, men beiteretten for reindriften skiller seg ut fra den individuelle eiendomsretten som en har for beite til sau. Reinsbeite er en kollektiv rett som tilhører sidaene som er et driftsfellesskap. Dette driftsfellesskapet kan bestå av flere driftsenheter med rein. I Norge har vi omkring 500 driftsenheter med rein, og det er omkring 2.000 reineiere. Statistikken for reindriftnæringen er mer mangelfull enn for sauenæringen. Det er naturlig når rein går ute hele året. En har dårlige tall for hvor mange kalver som blir født. En har heller ikke særlig god statistikk når det gjelder totalt tap i næringen. Antall vinterbeitende rein er lite egnet som betalingsenhet for rovdyr i beiteområdene. Det er flere grunner til det. Det ene er dårlig statistikk. Det andre er at i noen områder er det for mange rein i forhold til beitegrunnet. Økt støtte per dyr vil være et svært dårlig incitamentsystem for effektiv ressursbruk i reindriftnæringen. Det virker til å opprettholde et stort antall dyr i områder hvor det allerede er overbeiting. En omlegging av rovdyrforvaltningen i reindriftsområdene ifra erstatning for skader, til betaling for å ha rovdyr i beiteområdene, vil kreve at to spørsmål avklares:

- (1) Hvordan skal en registrere antall rovdyr i beiteområdene ?
- (2) Hvordan og hvem skal få betalingen for å ha rovdyr i beiteområdene ?

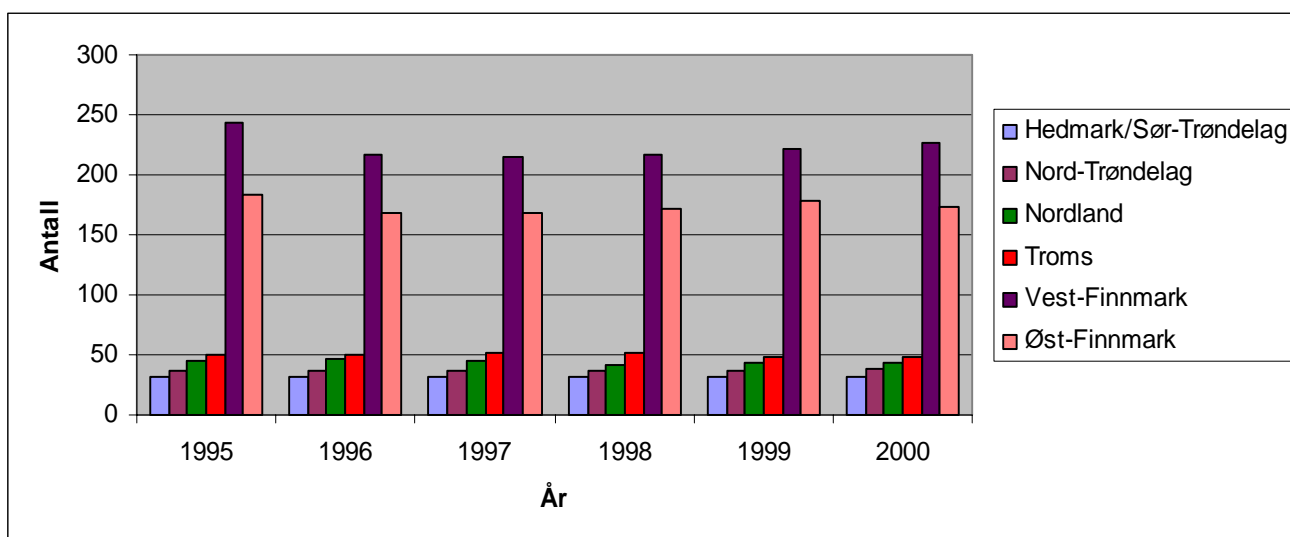
Vi vil i det etterfølgende behandle disse to spørsmålene nærmere.

10.1 Utvikling i reindriftsnæringen

Figur 15 Antall tamrein i beiteområdet i perioden 1995 - 2000

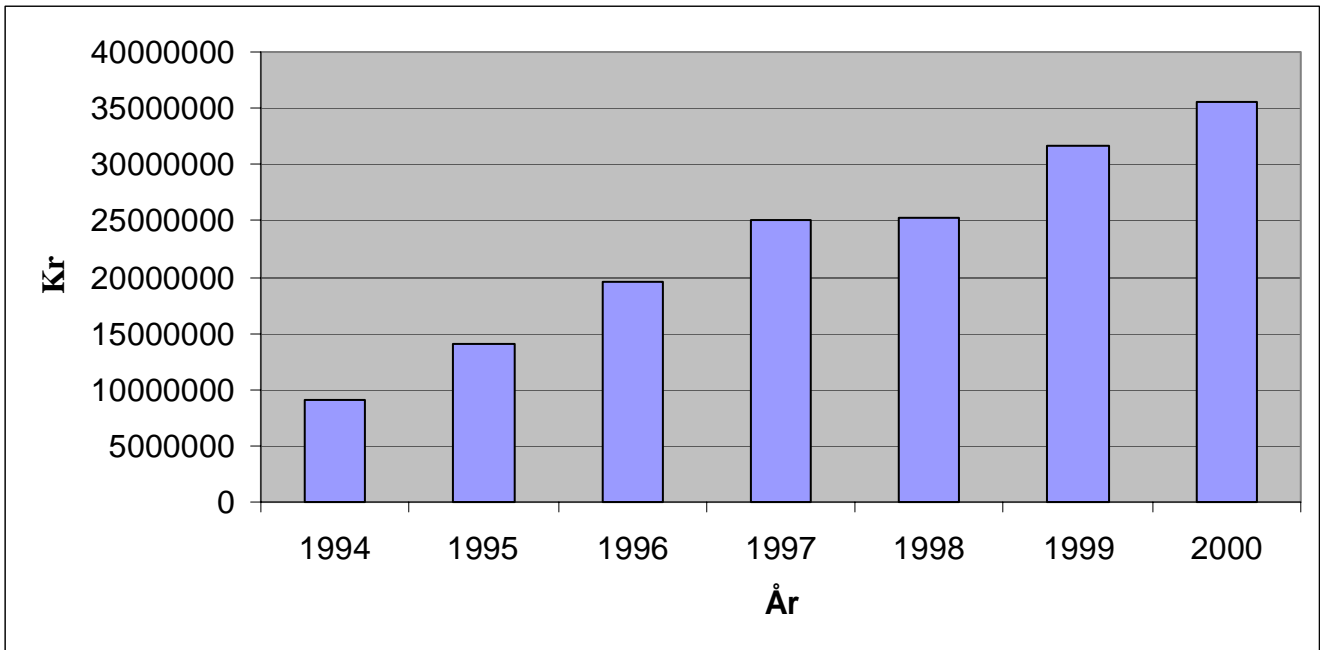
Antall tamrein har i perioden 1995 til 2000 blitt redusert fra 202.000 til 159.950. I Finnmark var det i år 2000 112.300 tamrein. Dette utgjorde ca. 70 prosent av det totale antall tamrein i landet. I Nordland var det i år 2000 10.750 tamrein. Dette utgjorde 6,8 prosent av landstallet.

Figur 16 Antall driftsenheter med tamrein i perioden 1995 – 2000

10.2 Erstatning av rovdyrskader i reindriftsnæringen

På tross av en sterk nedgang i antall tamrein, har antall driftsenheter holdt seg veldig stabilt i perioden.

Figur 17 Erstatning for tamrein tatt av rovdyr i perioden 1994 – 2000, hele landet.

Vi har registrert årlige kostnader myndighetene har for å forvalte gjeldende rovdyrpolitikk i forhold til rein (Vedlegg VA og VB). De kostnadene vi har kartlagt i Nordland og Finnmark er knyttet til erstatning for rein tatt av rovdyr, skadedokumentasjon, forebyggende tiltak og administrasjonskostnader på fylkesnivå. Erstatning for tamrein tatt av rovdyr har økt fra ca. 9 millioner kroner i 1994 til ca. 35 millioner kroner i år 2000, jfr. figur 18. Fylkesvis er det Finnmark som har den største erstatningsutbetalingen med ca. 58 prosent av totalt erstatningsbeløp. Tilsvarende tall for Nordland er ca. 14 prosent. For Nordland var kostnadene i 2001 knyttet til erstatning for rein tatt av rovdyr, skadedokumentasjon, forebyggende tiltak og administrasjonskostnader på fylkesnivå totalt 508 kr per rein. I Finnmark er tilsvarende tall 109 kr per rein.

10.3 Registrering av antall rovdyr

I Sverige har en utformet et nytt erstatningssystem for rein tatt av rovdyr. Hovedprinsippet i det svenske systemet er at antall foryngringer av rovdyr i samebyområdene registreres. De ulike dyrene vektlegges forskjellig og ut fra dette betaler den svenske staten for rovdyr som er i reinbeiteområdene.

Vi gjengir nedenfor hovedprinsippet i registreringen og hvordan de ulike rovdyr vektlegges for erstatning (Bjarvall 2002, Naturvårdsverkets författningssamling 2002, Sametinget/Naturvårdsverket 1995).

For rovdyrartene jerv, gaupe og ulv skal det årlig for hver samebys beiteområde kartlegges om:

- foryngning av arten skjer, samt antall foryngninger
- om arten finnes regelbundet uten at foryngning forekommer
- arten finnes ikke eller opptrer bare tilfeldig

Betaling for jerv, gaupe og ulv

Hver foryngning av jerv, gaupe og ulv erstattes med et beløp som regjeringen bestemmer etter forslag fra Sametinget. Erstatningen skal benyttes for å kompensere samebyene og reineiere for tap, skader og ulemper som rovdyrene kan tenkes å forårsake for deres reinbestand.

Betaling for rein drept av kongeørn og bjørn

Etter forslag fra Sametinget beslutter regjeringen hvilket total beløp som skal utbetales i erstatning utfra skader som bjørn og kongeørn forårsaker på rein. Erstatningen fordeles mellom samebyene etter beiteareal.

Personskade av bjørn

Fra 1. januar 2002 er det bestemt at länsstyrelsen skal utbetale erstatning dersom en person skades eller drepes av bjørn dersom det synes urimelig at vedkommende selv skal bære kostnadene.

10.4 Utbetaling for rovdyrene

Grunnprinsippet for systemet er at erstatning skal betales til samebyer for dokumentert rovdyr forekomst helt uavhengig av om reinsdyr drept av rovdyr finnes eller ikke. Betaling for rovdyr skjer til samebyene. Den enkelte sameby har stor frihet til selv å administrere og fordele den erstatning som samebyen tildeles for sin rovdyrforekomst.

Dersom en foryngning konstateres innom en sameby, men innom 5 kilometer fra en eller flere samebyer, skal berørte samebyer dele erstatningen likt. I de tilfeller en sameby er mer

skadelidende enn øvrige, skal en særskilt prøving kunne skje i drøfting mellom samebyen og länsstyrelsen. Oppnås ikke enighet, avgjør Sametinget spørsmålet.

I det svenske systemet er det foreslått at et ekstra beløp, 1 million kroner, ble avsatt til et særskilt rovdyrskadefond. Fondet skal forvaltes av Sametinget og nyttes når det oppstår ekstra store tap.

10.5 Erfaringer med den ”svenske modellen”

Erfaringene med det svenske systemet synes å være bra når det gjelder beregninger av rovdyr og vektlegging av disse for betaling, og at reineiere selv bærer tapene. Derimot har det vært misnøye med at betalingen skjer til Sametinget og samebyene. Det fører lett til at en del av betalingen forsvinner ved høye administrasjonskostnader. Det har også vært misnøye med at det tar lang tid før utbetaling finner sted.

10.6 Tilpassing av ”den svenske modellen” til norsk reindriftsnæring

Reindriftsnæringen i Norge skiller seg på flere måter fra svensk reindriftsnæring. I Sverige har en ikke driftsfellesskap, sidaen. I Norge vil det være fornuftig å nytte sidaen som enhet både for registrering av rovdyrene og det bør være sidaen som mottar betaling fra det offentlige for å ha rovdyr i beiteområdet.

Ved at sidaen får hånd om registreringen, vil reindriftseierne få større tillit til de data som fremkommer. Sidaen bør også få midlene som betales for rovdyrene og påta seg ansvaret for hvordan betalingen fordeles til de ulike driftsenheter.

Vi har drøftet ”den svenske modellen” for rovdyrforvaltning med enkelte personer i Norsk Reindriftssamers Landsforbund (NRL). De er ikke interessert i en omlegging av nåværende forvaltningspolitikk på den måten som vi her har foreslått. NRL kunne tenke seg at næringen selv overtok hele ansvaret med rovdyrforvaltningen. Reindriftsnæringen ønsker selv å verne rovdyr slik de har lang tids erfaring for. Tidligere ble rovdyra aldri helt utryddet av reindriftsnæringen. Men det er viktig at det ikke er flere rovdyr i beiteområdet enn det reindriften kan tåle.

Reindriftsforvaltningen i Alta har et annet syn på rovdyrforvaltningen. Dagens rovdyrforvaltning fungerer ikke på en fornuftig måte. ”Reineierne blir mer opptatt av å

dokumentere rovdyrskaden enn å drive en fornuftig reindrift”. Reindrifftsforvaltningen mener at en omlegging til direkte betaling for å ha rovdyr i reinbeiteområdet er fornuftig og bør prøves ut. Reindrifftsforvaltningen støtter at sidaen får en viktig oppgave med å organisere et nytt forvaltningssystem.

11. SAMLET VURDERING

11.1 Dagens forvaltningssystem bør endres

Den offentlige rovdyrforvaltning har svært liten tillit hos sauebøndene. Det er tilfellet også i reindriftsnæringen. Saueeierne har ikke tillit til rovdyrforskerne og de uttaler i frie kommentarer på vårt spørreskjema at de heller ikke har tillit til det offentlige forvaltningssystemet.

Vår drøfting av et nytt forvaltningssystem for rovdyr, sau og rein bygger på en forutsetning om at det er betalingsvillighet for rovdyr i samfunnet som er større enn de samlede kostnadene ved å ha rovdyr. Det vil si at den samfunnsmessige nytten av rovdyrene må være større enn de samfunnsmessige kostnadene. I dette prosjektet har vi ikke undersøkt nærmere om dette er tilfelle. Det er viktig at kostnadene ved å ha rovdyr blir kjent for politikerne og for landets innbyggere. Ved at det offentlige må betale beiteeierne i både sau- og reindriftsnæringen, vil kostnadene bli klarlagt. Den mest effektive forvaltningen vil en kunne oppnå i et marked hvor det er konkurranse mellom flere produsenter av rovdyr. Kjennskap til kostnadene med produksjon av rovdyr er en viktig forutsetning for at politikerne kan bestemme mye rovdyr vi bør ha.

Et annet prinsipielt spørsmål, som må avklares for å utforme en fornuftig rovdyrpolitikk, er hvilke rovdyr som bør være i samme område som sau og rein. Dette spørsmålet er heller ikke drøftet i vårt prosjekt. Men vi ser av de meningene som saueeierne har at ulven kommer i en særstilling. Saueeiernes mening er nokså entydig. Ulv bør ikke være i beiteområdene til sauen. Stortinget har allerede vedtatt at det ikke skal være ulv i beiteområdene for rein. Det er grunn til å spørre om ikke det samme burde gjelde for ulv i områder med sau.

Etter vår oppfatning vil det av flere grunner være fornuftig å endre hovedprinsippene i forvaltningspolitikken. Beiteretten må avklares slik at det ikke er tvil om at den også gjelder i forhold til rovdyr som reduserer verdien av beite. Vi har argumentert for at dette er riktig både for å oppnå en mer effektiv ressursbruk og ut fra en juridisk argumentasjon. Eier av beiteretten bør kunne kreve at rovdyrene fjernes i beiteområdene både for sau og rein. Det innebærer at dersom det offentlige ønsker å ha rovdyr i områdene, må det inngås en frivillig avtale med beiteeierne eller at det offentlige eksproprierer retten til å ha rovdyr i beiteområdene.

11.2 Privat eiendomsrett, bedre ressursutnytting

I dette prosjektet har vi forsøkt å klarlegge prinsippene for en rovdyrforvaltning som bygger på privat eierrett for saue- og reinbeite. Hvem som eier, eller bør eie rovdyrene, har vi ikke kommet nærmere inn på. I et land med mange mindre eiendommer er fullstendig privat eiendomsrett til rovdyrene ikke mulig. Men til tross for det, kan en utforme et lovverk som fastlegger og styrker de rettighetene beiteeier og andre har til rovdyr. Det vil være fornuftig for å oppnå økt verdiskaping i samfunnet.

Avklarte rettigheter og betaling for å ha rovdyr vil innebære at de som eier saue- og reinbeite vil være interessert i å ha rovdyr i beiteområdene til husdyra. En forvaltningspolitikk som bygger på private rettigheter vil ha flere fordeler sammenlignet med gjeldende forvaltning. I dagens situasjon motarbeider en del bøndene og andre innbyggere i lokalsamfunnet av forståelige grunner den offentlige rovdyrforvaltningen. Myndighetene har utformet et lovverk for å innføre rovdyrene med tvang. De som forsøker å redusere rovdyrbestanden blir straffet, som andre kriminelle. Privat eiendomsrett og betaling for å ha rovdyr på frivillig grunnlag ville ha dempet disse konfliktene. Betaling for å ha rovdyr, gir incitament til bønder og reineiere for å utvikle forebyggende tiltak som reduserer rovdyrskadene. I stedet for å bruke tiden til å registrere og dokumentere rovdyrskader, kan sauebøndene arbeide med å utvikle forebyggende tiltak. Betales det per vinterfôret sau, tar beiteeieren selv risikoen ved å ha sau i beiteområdet hvor det er rovdyr. Ved å ta mer risiko vil de dyktigste sauebøndene oppnå bedre fortjeneste.

Når bøndene tjener på å redusere rovdyrskadene, vil en forvente at det blir mindre med skader. Bedre forebyggende tiltak hvor nye metoder tas i bruk gir kortsiktig gevinst for sauebøndene. I dette systemet fører mindre skader til mindre betaling per vinterfôret sau. På lengre sikt er det de som ønsker å ha rovdyr som tjener på dette. Tilsvarende virkning har vi på de fleste områder i samfunnet. Ved innføring av ny teknikk og nye produksjonsmetoder oppnår produsentene en kortsiktig gevinst. På lengre sikt blir det billigere produkter for konsumentene.

Klare private rettigheter til beite og rovdyr er viktige rammebetingelser for en kommersiell produksjon av rovdyr. "Rovdyrproduktene" kan selges både til private personer og til det offentlige. Hvor stort omfang og hvor lønnsom denne produksjonen av rovdyr vil bli, vil blant annet avhenge av hvor stor betalingsvilligheten og etterspørselen er. Rovdyrene kan for

eksempel omsettes på en børs. Her kan enkeltpersoner, frivillige organisasjoner og myndigheter kjøpe den mengden de ønsker. ”Rovdyrprodukter” kan settes sammen på ulike måter, ulike typer rovdyr osv. Rovdyr-safari er et annet alternativ. Grunneiere og lokalsamfunn kan samarbeide for å utvikle produktene. Ulike områder i landet kan tilby ”rovdyrpakker”. Med dagens konfliktfylte rovdyrforvaltning kan dette kanskje virke underlig. Men erfaringer viser at dersom eiendomsretten er fastlagt, vil eierne produsere og selge dersom betalingen er god nok. Flere tilbydere er viktig for å få konkurranse i markedet. I et marked med konkurranse vil prisene avdekke kostnadene ved å ha rovdyr. Prisene er viktig for finne fram til en samfunnsmessig fornuftig ressursbruk.

Alternativet til et marked for rovdyr med privat eiendomsrett og handel, er dagens system med offentlig tvang for å innføre rovdyrene. Offentlig tvang medfører at kostnadene ved å ha rovdyr blir større enn i et marked med konkurranse. Tvungen innføring av rovdyr vil føre til mindre velferd for landets innbyggere, sammenlignet med et frivillig markedsbasert system.

11.3 Alternative forvaltningssystemer

Vi har drøftet to alternative forvaltningsmodeller:

- (1) Den ”svenske modellen” hvor det offentlige betaler for en ”pakke med rovdyr” i beiteområdene for rein.
- (2) Betaling for vinterfôret sau i forhold til hvor mye rovdyr det er i beiteområdet (rovdyrskader)

For rovdyr i beiteområdene for rein kan det være gode grunner til å prøve den ”svenske modellen”. Betaling per vinterbeitende rein er ikke aktuelt. Blant annet fordi det vil virke til å ha flere rein enn det som er ønskelig i beiteområdene som allerede er overbeitet.

Den ”svenske modellen” hvor det betales for en ”pakke av rovdyr” er også aktuelt i andre deler av landet hvor det er rovdyr. Betaling må da fordeles mellom de som har rettigheter til jakt og beite og til lokal befolkningen. I dette prosjektet har vi avgrenset problemet til å gjelde betaling for beiteretten for sau. Betaling til de som har beiterett til sau kan foregå på to ulike måter: (1) Betaling per vinterfôret sau eller (2) Betaling per dekar beiteareal. Betaling per vinterfôret sau er enklest å administrere og lett å prøve ut. Men det har flere svakheter. Blant annet er det feil incitamentssystem å gi ekstra støtte per sau i rovdyrområdene. Det kan øke antall sau mer i disse områdene enn det ellers ville ha gjort. De som slutter med sau på grunn

av rovdyr blir tapere. Betaling per dekar for de som eier beite fører til en mer riktig tilpassing mellom sau og rovdyr.

11.4 Prøveprosjekt med betaling per vinterfôret sau

Vi vil foreslå at det blir satt i verk et relativt enkelt prøveprosjekt hvor det betales per vinterfôret sau. Dette kan senere utvikles til en ordning hvor det betales per dekar i beiteområdene. I for eksempel Hedmark fylke kan det offentlige komme med et tilbud til den enkelte sauebonde. Sauebonden kan velge mellom dagens forvaltningssystem hvor staten erstatter rovdyrskadene og et gitt årlig beløp per vinterfôret sau. Velger sauebonden årlige betalinger per vinterfôret sau, må vedkommende selv bære tapet ved rovdyrskader. Dette systemet kan kombineres med at det offentlige dekker alle kostnader i situasjoner med ekstremt store skader for eierne. For eksempel dersom skadene er over 50 prosent av antall dyr på beite vil staten dekke alle kostnadene. Det årlige beløpet per vinterfôret sau som utbetales justeres i forhold til det tapet som har vært i fylket de tre siste årene. Blir tapet vesentlig høyere enn det som har vært i gjennomsnitt de siste tre årene, indikerer dette flere rovdyr i området. Det årlige beløpet per vinterfôret sau oppjusteres etter nærmere avtalte regler og det skjer en etterskuddsbetaling.

Sauebøndene som ikke ønsker å prøve ut den nye ordningen beholder dagens system og det offentlige betaler for rovdyrskadene. Vi får i prøveperioden to ulike system. På den måten kan en sammenligne, og få kjennskap til, virkningen av et nytt forvaltningssystem.

Det er rimelig å anta at staten vil kunne komme med et tilbud per vinterfôret sau som tilsvarer om lag det som dagens forvaltningssystem koster per vinterfôret sau for Hedmark fylke sett under ett. Et tilbud til sauebøndene per vinterfôret sau vil være interessant for å kunne sammenligne med det de kravene som sauebøndene har stilt i vår intervjuundersøkelse som er presentert foran. Prøveprosjektet vil påføre det offentlige høyere utgifter, fordi en vil ha to ulike forvaltningssystem samtidig. Erfaringer fra prøveprosjektet vil være nyttig med tanke på det valg som politikere står overfor. Det kan gi informasjon som er nyttig for å komme fram til en forvaltning som både sauebøndene og myndighetene vil være fornøyd med.

12. LITTERATUR SOM HAR HATT BETYDNING FOR DETTE PROSJEKTET

Aanesland, N. og O. Holm, 2001. Offentlige tilskuddsordninger for sauenæringen. Virkninger på norsk rovdyrpolitikk. WWF - arbeidsnotat. Oslo.

Asheim, L.J., 1978. Saueholdets økonomi og framtidige organisering. Melding nr. F-261-78. Norges landbruksøkonomiske institutt, Oslo.

Bjarvall, A., 2002. Pers med. Naturvårdsverket. Stockholm.

Brattgjerd, S., 1990. Arbeidsforbruket i saueholdet. Forskningsmelding A-011-90, NILF, Oslo.

Coase, R. H., 1992. Företaget, marknaden og lagarna. Ratio, Varnamo.

Direktoratet for naturforvaltning, 1993. Har du tap av husdyr som skyldes fredet rovvilt ? Melding TE 562, Trondheim.

Falkanger, T., 2000. Tingsrett, 5. utgave. Universitetsforlaget. Oslo.

Fylkesmannen i Hedmark, 2002. Data om kostnader med rovdyrforvaltning. Pers. medd.

Fylkesmannen i Nordland, 2002. Data om kostnader med rovdyrforvaltning. Pers. medd.

Fylkesmannen i Finnmark, 2002. Data om kostnader med rovdyrforvaltning. Pers medd.

Landbruksdepartementet, 2002. Tolkning av hjemmelsgrunnlag – dyrevernloven §§2,5 a og 24. Lovavdelingen. Oslo.

Landbruksdepartementet, 2000. St. meld. nr 19 (1999-2000). Om norsk landbrukspolitikk og matproduksjon, Oslo.

Miljøverndepartementet, 2000. Utdrag av St. prp. nr. 61 (1999-2000). Om prioriteringer og tilleggsbevilgninger på statsbudsjettet 2000, Oslo.

Miljøverndepartementet, 1992. St. meld. nr.27 (1991-92). Om forvaltning av bjørn, jerv, ulv og gaupe. Oslo.

Miljøverndepartementet, 1997. St. meld. nr. 35 (1996-97). Om rovviltforvaltningen, Oslo.

Mysterud, I., 2000. Rovviltforvaltning og beitebruk i utmark. Landbruksøkonomisk forum. Nr. 2. Oslo

Naturvårdsverkets författningssamling, 2002. Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om bidrag och ersättningar för viltskador enligt 11 och 12 §§ viltskadeförordningen (2001:724). NFS 2002:13. Stockholm.

Naturvårdsverkets författningssamling, 2002. Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om inventering av rovdjursforekomst utanför samebyar. NFS 2002:14. Stockholm.

Naturvårdsverkets författningssamling, 2002. Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om inventering samt bidrag och ersättning för rovdjursförekomst i samebyar. NFS 2002:15. Stockholm.

NILF, 1999. Driftsgranskingene i jord- og skogbruk. Oslo.

NILF, 2000. Handbok i driftsplanlegging, Oslo.

NINA, 2000. Forebyggende tiltak mot rovviltskader på sau. Gjeting og bruk av vokterhund i Lierne. Steinkjer.

Sametinger/Naturvårdsverket, 1995. Förslag till utformning av det nya ersättningsystemet för rovdjursrivna renar. Rapport 1995-02-07. Solna og Kiruna.

Statistisk sentralbyrå, 2002. Utvalgstilling for landbruket, Kongsvinger.

Stevens, J. 1993. The Economics of Collective Choice. Westview Press. Oregon State University.

Vedlegg I Saueholderes holdninger og prioriteringer i rovdyrforvaltningen

Vi håper du kan påvirke utformingen av rovdyrforvaltningen ved å svare på disse spørsmålene.

1. Hvor mye rovdyr (bjørn, gaupe, jerv og ulv) bør vi ha i din kommune ?

- færre enn nå
- flere enn nå
- om lag så mange som nå

2. Har du tillit til rovdyrforskere når de oppgir antall rovdyr i de ulike områdene i landet ?

- ja, jeg har tillit til forskerne
- nei, jeg har ikke tillit til forskerne
- har ingen klar formening om hvor objektive forskerne er

3. Din mening om rovdyrforvaltning og sauehold i din kommune

- konflikten mellom rovdyr og sauehold er til å leve med
- konflikten mellom rovdyr og sauehold er vanskelig, men til å leve med
- konflikten mellom rovdyr og sauehold er så vanskelig at den ikke er til å leve med

4. Mener du det er mulig å utforme en fornuftig rovdyrforvaltning som gjør at en i framtiden kan ha rovdyr i beiteområdene for sau ? Angi din mening om de ulike rovdyr ved å krysse av for de fire store rovdyrene.

	Bjørn	Gaupe	Jerv	Ulv
Er mulig	☐	☐	☐	☐
Kanskje mulig	☐	☐	☐	☐
Ikke mulig	☐	☐	☐	☐
Vet ikke	☐	☐	☐	☐

5. Vil det være mulig å dempe konflikten mellom rovdyr og sauehold dersom saueholdere og valgte representanter fra lokalsamfunnet fikk større råderett over rovdyrforvaltningen og hvor de kunne bestemme størrelsen av rovdyrbestandene ?

- ja
- nei
- har ingen mening om dette

Evt. kommentarer til ditt standpunkt: _____

6. Vil det være lettere å løse rovdyr konflikten dersom sauebøndene fikk en betydelig frihet til å skyte rovdyr som gjør skade ?

- ja
- nei
- vet ikke

7. Er data fra organisert beitebruk (normaltap) et brukbart alternativ for å fastsette tap av sau som skyldes rovdyr ?

- et brukbart alternativ
- ikke brukbart
- har ingen mening om dette

8. Eget skogareal

- a) Totalt skogareal under skoggrensen _____ dekar
- b) - av dette produktivt skogareal _____ dekar
- c) Areal over skoggrensen _____ dekar

9. Jordbruksareal

Totalt jordbruksareal (leid og eid) _____ dekar

10. Beite (kryss av)

- a) Har du beite på egen grunn
- b) Har du beiterett på annen manns grunn
- c) Er du medeier i et felles beite

11. Beiterettigheter på annen eiendom

Tilhører det eiendommen beiterettigheter på annen eiendom ?

- ja
- nei
- vet ikke

12. Antall sau og andre husdyr på beite

a) Sett kryss og oppgi antall i desember 2001 av de husdyrene som dere hadde:

- sau (vinterfôret), antall: _____
- storfe, antall: _____
- annet, hvilke _____, antall: _____
- ingen husdyr

b) Hvor mange voksne sau og lam, hadde du på utmarksbeite i 2001 ? Antall: _____

Spørsmål 13 til og med 18 besvares bare av de som har sau. Dersom du ikke har sau gå til spørsmål 19.

13. Oppgi omtrent hvor store beløp som er mottatt for sau i år2001:

- a) Forebyggende tiltak _____ kr
b) Erstatning for tap ved rovdyrskade _____ kr

14. Hva er din mening om forebyggende tiltak for å redusere rovdyrskadene ?

- Positiv virkning
 Liten virkning
 Ingen virkning
 Vet ikke

Dersom du har krysset av på positiv virkning, nevntiltak som har positiv virkning:

15. Oppgi antall sau tapt på beite, både på innmark og utmark:

År 2001:

- a) Antall sau søkt erstattet totalt _____ stk.
b) Antall sau erstattet på grunn av rovdyr _____ stk.
c) Antall sau tapt på beite i alt _____ stk.
d) Hvilke rovdyr har forårsaket skader

Bjørn	Gaupe	Jerv	Ulv	Vet ikke
☐	☐	☐	☐	☐

16a. Betaling for husdyr tatt av rovdyr

Dersom dagens erstatningssystem for husdyr tatt av rovdyr skal byttes ut med et system der staten i stedet betaler for å ha rovdyr, hva må minimumsbetalingen være per vinterfôret sau per år for at du vil velge å få dette beløpet på forhånd i stedet for dagens system. Sett kryss eller oppgi beløp:

- 50 kr per vinterfôret sau per år ____
100 kr per vinterfôret sau per år ____
150 kr per vinterfôret sau per år ____
200 kr per vinterfôret sau per år ____
250 kr per vinterfôret sau per år ____
300 kr per vinterfôret sau per år ____
350 kr per vinterfôret sau per år ____
400 kr per vinterfôret sau per år ____
kr per vinterfôret sau per år (oppgi beløp)_____

17. Betaling for å ha rovdyr på din eiendom.

Anta at du for en periode på10 år får tilbud om å inngå en kontrakt med staten om å ha rovdyr i samme omfang som nå på ditt beiteområde. Kontrakten inneholder en garanti om at det årlige beløpet stiger i samsvar med lønnsutviklingen i samfunnet i 10 års perioden. Du kan fortsatt utnytte beite som du ønsker, men du må selv ta ansvar for beitedyrene. Kontrakten få ingen virkning utover den 10 års perioden den gjelder.

Oppgi det årlige kronebeløpet du krever for å ha rovdyr i ditt beiteområde: _____ kr

b) Betaling for tapte jaktrettigheter

Dagens erstatningssystem for husdyr tatt av rovdyr dekker ikke skader på vilt – eksempelvis elg. Hva mener du at du for din del må ha i tillegg dersom staten skal dekke det tapet rovdyr forårsaker på din eiendom i form av tapte inntekter fra jakt: _____ kr

Eventuelle kommentarer til kontrakten:

18. Salg av beite

a) Vil du selge retten til å ha sau for all framtid dersom betalingen ble høy nok ?

- ja
- nei
- vet ikke

b) Dersom svaret er ja eller vet ikke oppgi totalt salgsbeløp: _____ kr

Spørsmål 19 og 20 besvares bare av grunneiere som ikke har sau. Har du sau gå til spørsmål 21.

19. Betaling for å ha rovdyr på din eiendom.

Anta at du for en periode på 10 år får tilbud om å inngå en kontrakt med staten om å ha rovdyr i samme omfang som nå på ditt beiteområde. Kontrakten inneholder en garanti om at beløpet stiger i samsvar med den årlige lønnsutviklingen i samfunnet i 10 års perioden. Du kan utnytte beite som du ønsker, men ved eventuell bruk av beite gir staten ikke erstatning for rovdyrskader i 10 års perioden. Kontrakten få ingen virkning utover den 10 års perioden den gjelder.

Oppgi årlig kronebeløp du krever for å ha rovdyr i ditt beiteområde: _____

Eventuelle kommentarer til kontrakten:

20. Vil du selge retten til å ha sau for all framtid i ditt beiteområde dersom betalingen ble høy nok ?

- ja
- nei
- vet ikke

Dersom staten tilbyr seg å betale et engangsbeløp for dine beiterettigheter, og bruket mister beiteretten for all framtid, hvor mye bør staten betale som et engangsbeløp for de beiterettighetene som du eier, på din egen eller annen eiendom.

Oppgi det totale engangsbeløpet: _____ kr

21. Kommentarer til rovdyrforvaltningen. Fortell oss hva du mener om dagens Rovdyrforvaltning. Hva er dine viktigste ønsker for hvordan et framtidig forvaltningssystem bør utformes.

22. Navnet på kommunen der eiendommen ligger: _____

23. Det er helt frivillig om du vil oppgi personnavn og/eller gård- og bruksnummer:

a) Navn på eier: _____

b) Eiendommens gårdsnummer: _____ , bruksnummer: _____

ALLE SVARENE I DETTE SPØRRESKJEMAET BLIR BEHANDLET KONFIDENSIELT

Vedlegg II A Betaling per vinterfôret sau for å ha rovdyr i Hedmark (sp 17)

Betaling	Antall sau	Prosent sau	Antall saueholdere	Prosent saueholdere	Gevinst saueholder	Gevinst saueholder
0		0,00		0,00	0	0
50		0,00		0,00	0	0
100	174	2,91	2	2,41	52200	156600
150		0,00		0,00	0	0
200	340	5,68	4	4,82	68000	272000
250	146	2,44	3	3,61	21900	109500
300	226	3,78	6	7,23	22600	158200
350	55	0,92	1	1,20	2750	35750
400	1605	26,83	23	27,71	0	963000
Valg 1		42,56			167450	
500	512	8,56	8	9,64		256000
600	61	1,02	2	2,41		24400
700	100	1,67	1	1,20		30000
750		0,00		0,00		0
900	41	0,69	1	1,20		4100
1000	1620	27,08	19	22,89		0
Valg 2		124,14		84,34		2009550
1200	23	0,38	1	1,20		
1500	100	1,67	1	1,20		
1700	103	1,72	1	1,20		
1750	130	2,17	1	1,20		
1800		0,00		0,00		

2000	463	7,74	5	6,02		
2500	62	1,04	1	1,20		
3000	141	2,36	1	1,20		
3500		0,00		0,00		
5000	50	0,84	1	1,20		
15000	30	0,50	1	1,20		
	5982	100,00	83	100,00		

Vedlegg II B Betaling per vinterfôret sau for å ha rovdyr i Nordland (sp 17)

Betaling	Antall sau	Prosent sau	Antall saueholdere	Prosent saueholdere	Gevinst saueholdere	Gevinst saueholdere	Gevinst saueholdere
0	30	0,50	1	1,56	3000	12000	30000
50	130	2,18	1	1,56	58500	45500	123500
100	54	0,91	1	1,56	21600	16200	48600
Valg 1		3,59		4,69	83100		
150	173	2,90	1	1,56		43250	147050
200	70	1,17	1	1,56		14000	56000
250	659	11,05	5	7,81		98850	494250
300	1372	23,01	10	15,63		137200	960400
350	154	2,58	2	3,13		7700	100100
400	1236	20,73	18	28,13		0	741600
Valg 2		65,03				374700	
500	840	14,09	4	6,25			420000
600	60	1,01	1	1,56			24000
700		0,00		0,00			0
750	32	0,54	1	1,56			8000
900		0,00		0,00			0
1000	364	6,10	8	12,50			0
Valg 3		86,77		89,06			3153500
1200		0,00		0,00			
1500	115	1,93	1	1,56			
1700		0,00		0,00			
1750		0,00		0,00			
1800	120	2,01	1	1,56			
2000	215	3,61	4	6,25			
2500		0,00		0,00			

3000		0,00		0,00		
3500	339	5,69	4	6,25		
5000		0,00		0,00		
15000		0,00		0,00		
	5963	100,00	64	100,00		

**VEDLEGG II C KOSTNADER MED ROVDYR I HEDMARK
VURDERT OPP MOT FORVALTNING AV SAU I
ÅR 2001**

Forebyggende tiltak		3830088 kr
Ulv i Rendalen		8000000 kr
Skader i Sølendalen		450000 kr
Bestandsreg. av jerv		100000 kr
Bestandsreg. vedr. nytt skytefelt		75000 kr
Erstatning		10308234 kr
Skadedokumentasjon	3,0 årsverk	1577214 kr
Administrasjon fylket	3,5 årsverk	1840083 kr
Administrasjon kommuner		1085292 kr
Sum		27265911 kr
Antall sau i Hedmark 2001		63486
Dagens kostnad per sau		429 kr

**VEDLEGG II D KOSTNADER MED ROVDYR I NORDLAND
VURDERT OPP MOT FORVALTNING AV SAU I
ÅR 2001**

Forebyggende tiltak		1468000 kr
Erstatning		4361000 kr
Skadedokumentasjon	1,3 årsverk	683459 kr
Administrasjon fylket	40 ukesverk	463160 kr
Administrasjon kommuner		216216 kr
Sum		7191835 kr

Antall sau i Nordland	93078
Dagens kostnad per sau	77 kr

**Vedlegg III A Betaling per vinterfôret sau i beiteområdet jfr. kontrakt på 10 år,
Hedmark (sp. 18)**

Ant. v.f.s. sau	Årlig betaling		Kr/v.f.s.		Antall v.f.s. totalt	Prosent
25	0		0			
40	150		4			
60	5000		83			
114	10000		88			
100	10000		100			
450	50000		111			
52	9000		173			
180	36000		200			
27	6000		222			
60	15000		250			
63	20000		317			
31	10000		323			
92	30000		326			
80	30000		375			
52	20000		385			
25	10000		400		1451	29,10
45	20000		444			
27	12500		463			
115	55000		478			
20	10000		500			
95	50000		526			
48	30000		625			
75	50000		667			
43	30000		698			
140	100000		714			
75	60000		800			
62	50000		806			
60	50000		833			
58	50000		862			
167	150000		898			
110	100000		909			
55	50000		909			
76	75000		987			
60	60000		1000			
100	100000		1000		2882	57,80
45	50000		1111			
90	100000		1111			
86	100000		1163			
85	100000		1176			
65	80000		1231			
146	180000		1233			
77	100000		1299			
23	30000		1304			
73	100000		1370			

105	150000		1429			
54	80000		1481			
40	60000		1500		3771	75,63
33	50000		1515			
130	250000		1923			
100	200000		2000			
50	100000		2000			
141	350000		2482			
78	200000		2564			
20	55000		2750			
65	200000		3077			
30	100000		3333			
30	100000		3333			
103	350000		3398			
43	150000		3488			
50	185000		3700			
50	200000		4000			
198	1000000		5051			
18	100000		5556			
41	500000		12195			
30	4500000		150000			
5	1000000		200000			

**Vedlegg III B Betaling per vinterfôret sau i beiteområdet jfr. kontrakt på 10 år,
Nordland (sp. 18)**

Ant. v.f.s. sau	Årlig betaling	kr/v.f.s.	Ant. v.f.s. totalt	Prosent
400	8000	20		
173	25000	145		
36	6000	167		
70	15000	214		
30	6500	217		
225	50000	222		
130	30000	231		
200	50000	250		
98	25000	255		
105	30000	286		
85	25000	294		
200	60000	300		
104	35000	337		
34	12500	368		
76	30000	395		
240	100000	417		
31	15000	484	2237	46,52
98	50000	510		
145	90000	621		
32	20000	625		
92	80000	870		
450	400000	889		
56	50000	893		
54	50000	926		
105	100000	952		
50	50000	1000		
47	47000	1000		
30	30000	1000	3396	70,62
91	100000	1099		
250	350000	1400		
50	75000	1500	3787	78,75
60	100000	1667		
60	100000	1667		
55	100000	1818		
135	250000	1852		
132	250000	1894		
41	80000	1951		
40	80000	2000		
20	50000	2500		
112	300000	2679		
52	150000	2885		
110	350000	3182		
60	200000	3333		
100	500000	5000		
45	1E+07	222222		

Vedlegg IV A Engangsbetaling for salg av beiterett i Hedmark (sp. 20d)

Ant. v.f.s.	% v.f.s.	Betaling	kr/v.f.s.	% v.f.s. totalt
40	1,26	50000	1250	
450	14,16	1000000	2222	
52	1,64	130000	2500	
180	5,66	500000	2778	
31	0,98	100000	3226	
55	1,73	200000	3636	
25	0,79	100000	4000	
198	6,23	1000000	5051	
115	3,62	700000	6087	
65	2,05	500000	7692	
43	1,35	500000	11628	
4	0,13	50000	12500	
146	4,59	2000000	13699	44,18
76	2,39	1050000	13816	
48	1,51	1000000	20833	
90	2,83	2000000	22222	50,91
52	1,64	1200000	23077	52,55
86	2,71	2000000	23256	
33	1,04	800000	24242	
41	1,29	1000000	24390	
141	4,44	3500000	24823	
100	3,15	2500000	25000	
30	0,94	1000000	33333	
130	4,09	5000000	38462	
103	3,24	4000000	38835	
50	1,57	2000000	40000	
23	0,72	1000000	43478	
40	1,26	2000000	50000	
54	1,70	3000000	55556	
85	2,67	5000000	58824	81,37
65	2,05	4000000	61538	83,42
73	2,30	5000000	68493	
135	4,25	10000000	74074	
105	3,30	10000000	95238	
18	0,57	2000000	111111	
78	2,45	10000000	128205	96,29
60	1,89	10000000	166667	
5	0,16	2500000	500000	
53	1,67	100000000	1886792	
3178	100,00		3728534	

Vedlegg IV B Engangsbetaling for salg av beiterett i Nordland (sp. 20 d)

Ant. v.f.s.	% v.f.s.	Betaling	kr/v.f.s.	% v.f.s. totalt
30	1,42	0	0	
104	4,92	20000	192	
130	6,15	200000	1538	
32	1,51	100000	3125	
54	2,55	200000	3704	
101	4,78	500000	4950	
173	8,18	1000000	5780	
60	2,84	500000	8333	
60	2,84	500000	8333	
85	4,02	1000000	11765	
240	11,35	3000000	12500	50,54
135	6,38	2000000	14815	
100	4,73	1500000	15000	
105	4,96	2000000	19048	
47	2,22	1000000	21277	
92	4,35	2000000	21739	
20	0,95	500000	25000	
30	1,42	1000000	33333	75,56
145	6,86	5000000	34483	82,41
52	2,46	2000000	38462	84,87
60	2,84	3000000	50000	
98	4,63	5000000	51020	92,34
14	0,66	1000000	71429	
60	2,84	5000000	83333	
30	1,42	5000000	166667	
34	1,61	10000000	294118	
24	1,13	10000000	416667	
2115	100,00			

**VEDLEGG V A KOSTNADER MED REINFORVALTNING I
NORDLAND I FORHOLD TIL ROVDYR I ÅR 2001**

Forebyggende tiltak		116.000 kr
Erstatning		5.162.658 kr
Skadedokumentasjon	0,2 årsverk	105.148 kr
Administrasjon	7 ukesverk	81.053 kr
Sum		5.464.859 kr

Antall rein i Nordland	10.750
Dagens kostnad per rein	508 kr

**VEDLEGG V B KOSTNADER MED REINFORVALTNING I
FINNMARK I FORHOLD TIL ROVDYR I ÅR 2001**

Forebyggende tiltak		953.328 kr
Erstatning		20.595.368 kr
Skadedokumentasjon	1,5 årsverk	457.392 kr
Administrasjon	50 ukesverk	578.950 kr
Sum		22.585.038 kr

Antall rein i Nordland	206.500
Dagens kostnad per rein	109 kr